

INSULINOOPORNOŚĆ –
molekularne podłoże powstawania i
występowanie w wybranych chorobach
metabolicznych i endokrynopatiach

ENDOCRINUS
Studenckie Endokrynologiczne
Koło Naukowe

Mikołaj Radziszewski

Plan prezentacji

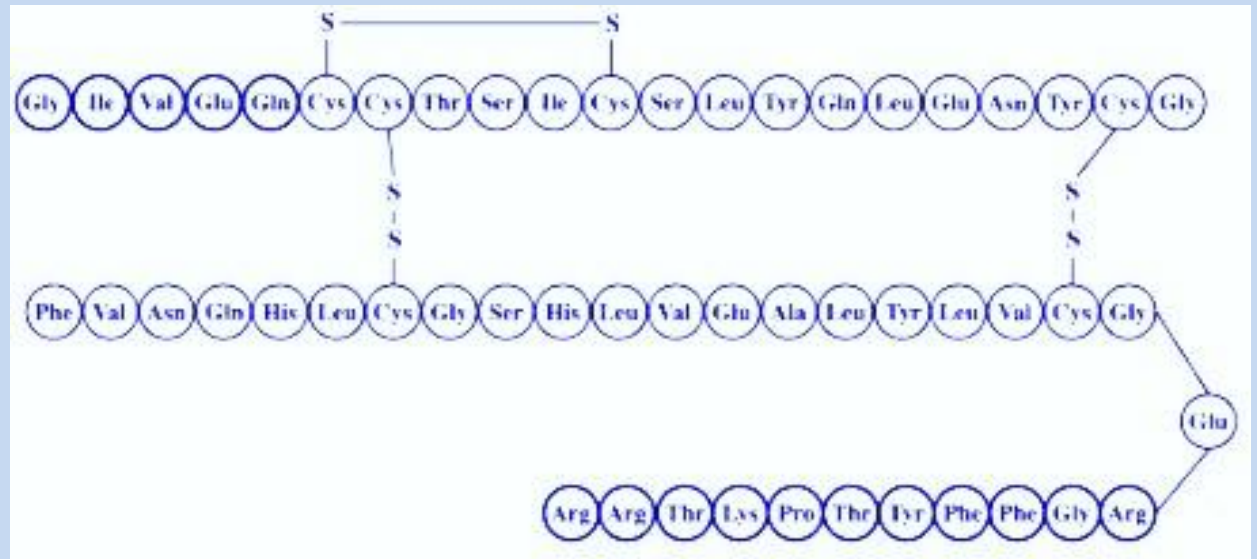
- Insulina – budowa, synteza, wydzielanie i działanie na komórkę; wstęp w oparciu o podstawy z zakresu biochemii i histologii
- Insulinooporność - definicja, podział
- Podłoże molekularne powstawania insulinooporności
- Rola cytokin prozapalnych i adipokin, w powstawaniu insulinooporności
- Grelina, amylina, oś jelitowo-trzustkowa
- Insulinooporność w chorobach metabolicznych i endokrynopatiach
- Sposoby badania insulinooporności
- Podsumowanie

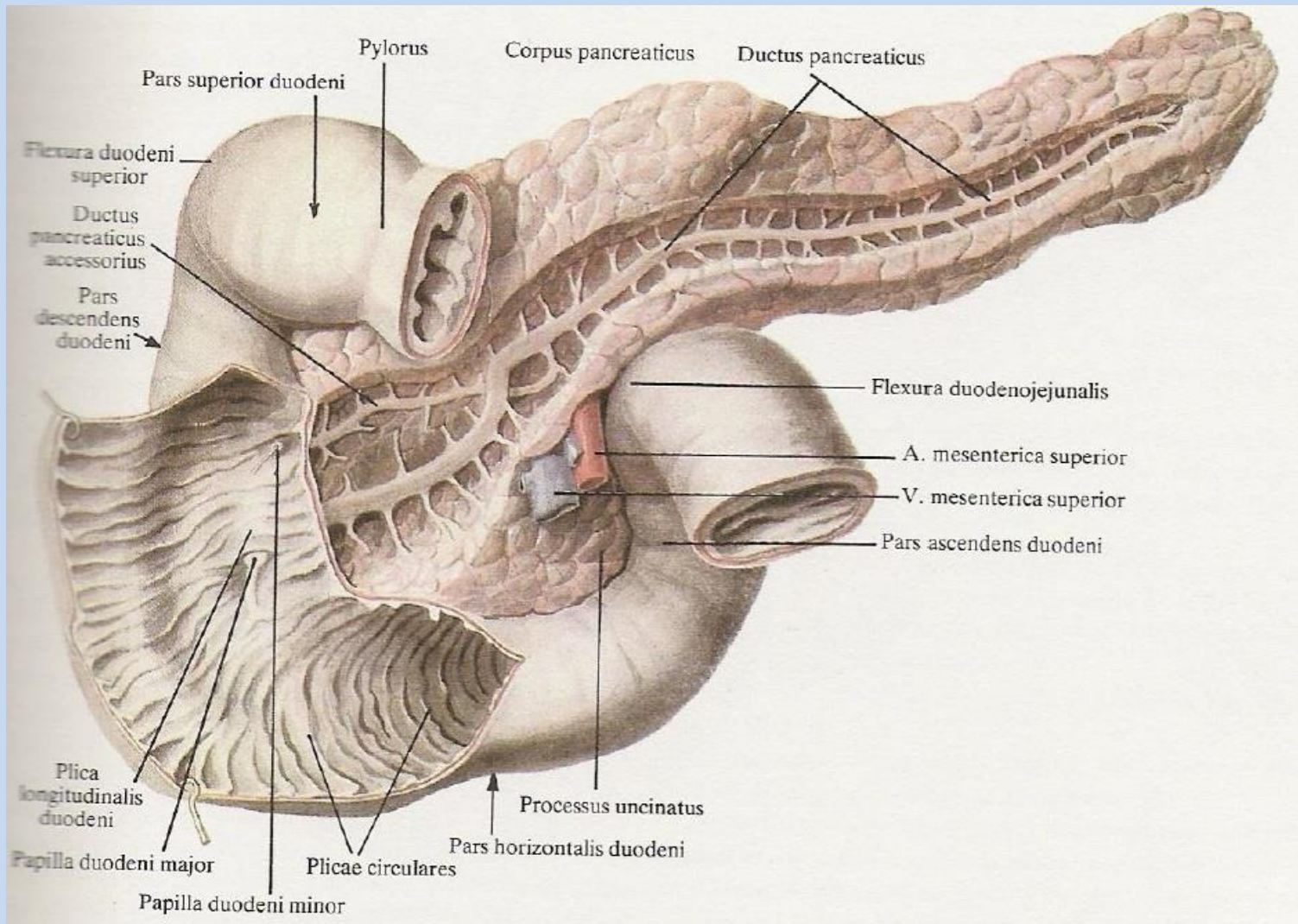
Insulina

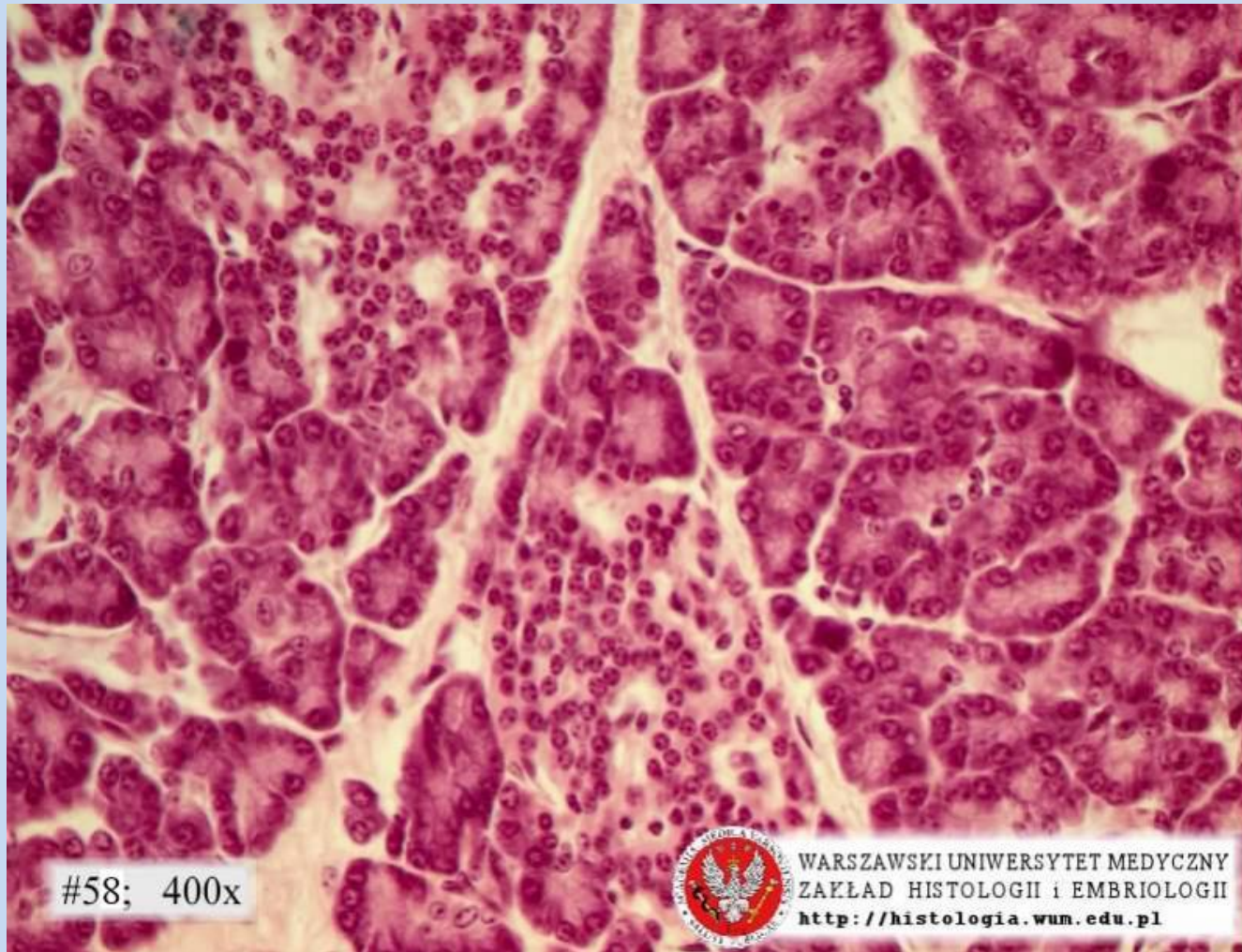
- Hormon polipeptydowy, zbudowany z dwóch łańcuchów polipeptydowych: A i B (odpowiednio 21 i 30 reszt aminokwasowych)
- Poszczególne łańcuchy połączone są ze sobą dwoma mostkami disiarczkowymi; ponadto łańcuch A zawiera wewnątrzłańcuchowy mostek disiarczkowy
- Insulina ulega sekrecji w komórkach β trzustki (razem z amyliną, w stosunku 1:1), pod wpływem wzrostu stężenia glukozy we krwi lub hormonów przewodu pokarmowego (gł. sekretyna, inkretyny), a także: układu nerwowego autonomicznego, jonów wapnia i potasu, GH i innych
- Czynniki hamujące uwalnianie insuliny: m. in. somatostatyna, galanina, PGE₂.
- Hormon ANABOLICZNY
- Insulina oddziałuje w głównej mierze na mięśnie szkieletowe, tkankę tłuszczową, wątrobę, jednakże receptory dla niej znajdują się na większości komórek.

Synteza insuliny

- Powstaje w postaci jednołańcuchowego prekursora – PREPROINSULINY (po uprzedniej transkrypcji odpowiedniego genu i translacji mRNA)
- N-końcowa sekwencja sygnałowa zostaje odcięta w RER – powstaje PROINSULINA
- PROINSULINA --przemieszczenie--> AG, gdzie następuje proteoliza cząsteczki, m. in. z uwolnieniem peptydu C
- W wyniku tego procesu jednołańcuchowa PROINSULINA przechodzi w dwułańcuchową INSULINĘ (dwa spośród trzech wewnętrzłańcuchowych mostków disiarczkowych stają się międzyłańcuchowymi, zespalają łańcuch A i B

Wyspy Langerhansa w otoczeniu komórek zewnątrzwydzielniczych

Komórki wydzielania wewnętrznego trzustki

- **B** – główna masa wysp trzustkowych, 70% komórek endokrynowych; **wydzielają insulinę**
- **A** – ok. 15 % komórek endokrynowych wysp, wydzielają glukagon
- **D** – ok. 6 % komórek endokrynowych wysp, wydzielają somatostatynę
- **PP** – ok. 1 % komórek endokrynowych wysp, wydzielają peptyd trzustkowy
- **P, EC, S, C** – występują w wyspach trzustki w liczbie niewielkiej i zmiennej; należą do komórek układu APUD, wydzielają m. in. sekretynę i VIP

Indukowany hiperglikemią mechanizm sekrecji insuliny z komórek β trzustki

↑ st. glukozy we krwi

przenikanie glukozy do kom. β trzustki za pośrednictwem transportera GLUT 2

fosforylacja glukozy przy udziale glukokinazy, z następnym włączeniem powstałego produktu do glikolizy i cyklu Crebsa (powstaje ATP)

↑ st. ATP w kom. skutkuje zablokowaniem błonowych kanałów potasowych, wrażliwych na ATP, powodując depolaryzację błony komórkowej i w konsekwencji napływ jonów wapnia, przez bramkowane zmianami napięcia kanały błonowe, do komórki

uwolnienie insuliny z komórki

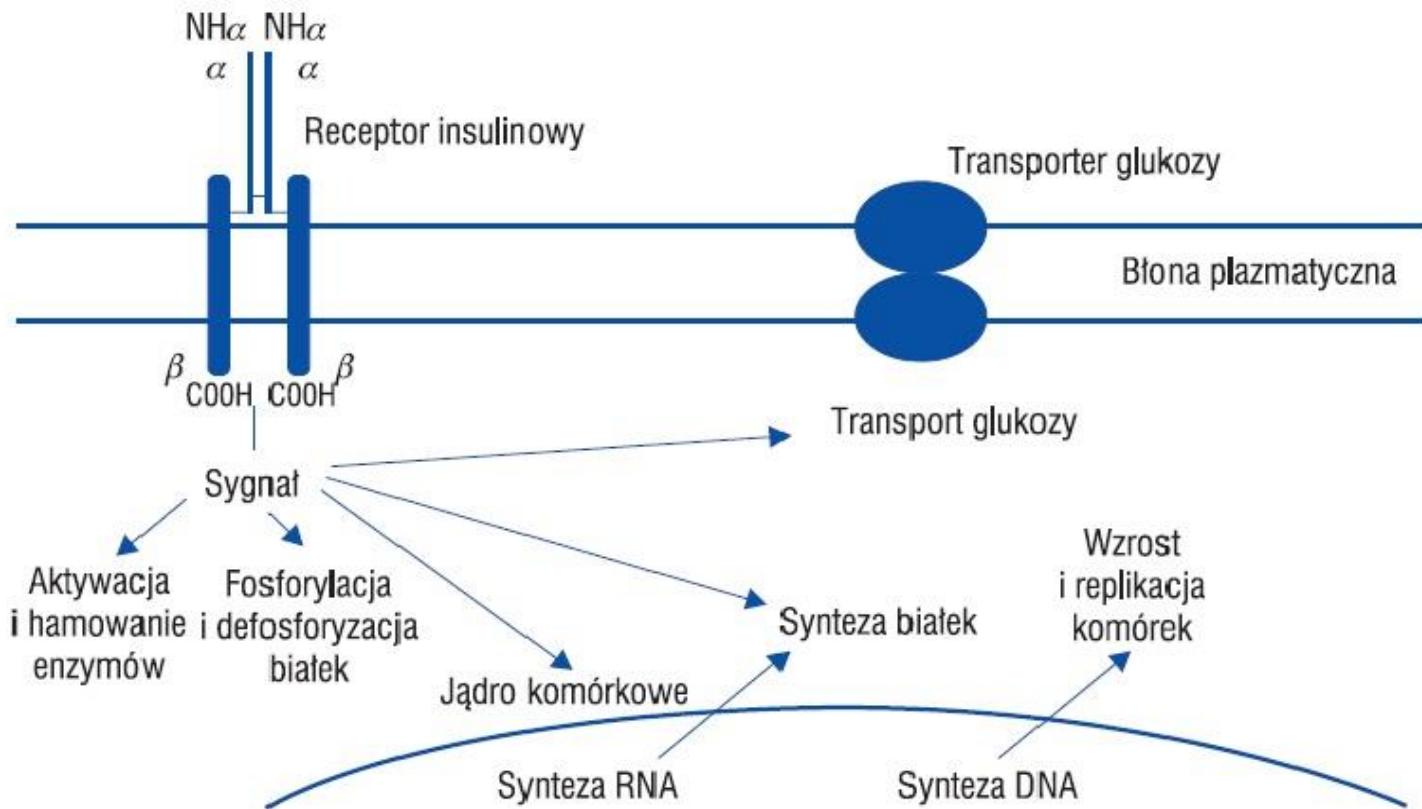

Działanie insuliny

„Obniża stężenie glukozy we krwi i glukozy-6-fosforanu w komórce”

- ✓ Przemieszcza przenośniki błonowe z cytoplazmy do błony komórkowej
- ✓ Pobudza fosforylację/defosforylację, aktywując/inaktywując enzymy
- ✓ Indukuje syntezę białek

- Nasila lipogenezę, hamuje lipolizę
- Nasila glikolizę, hamuje glukoneogenezę
- Nasila glikogenogenezę, hamuje glikogenolizę

Działanie anaboliczne – wzrost syntezy białek, glikogenu i triacylogliceroli

Działanie insuliny na komórkę

Enzymy znajdujące się pod regulacyjnym wpływem insuliny

- Fosforylaza glikogenowa
- Syntaza glikogenowa
- Karboksylaza acetylo-CoA
- Glukokinaza
- Fosfofruktokinaza 1
- Kinaza pirogronianowa
- Fosfataza dehydrogenazy pirogronianowej
- Karboksykinaza fosfoenolopirogronianowa
- Fruktozo-1-6-bisfosfataza
- Glukoza-6-fosfataza
- Lipaza hormonowrażliwa
- Lipaza lipoproteinowa
- Acylotransferazy

Receptor insulinowy

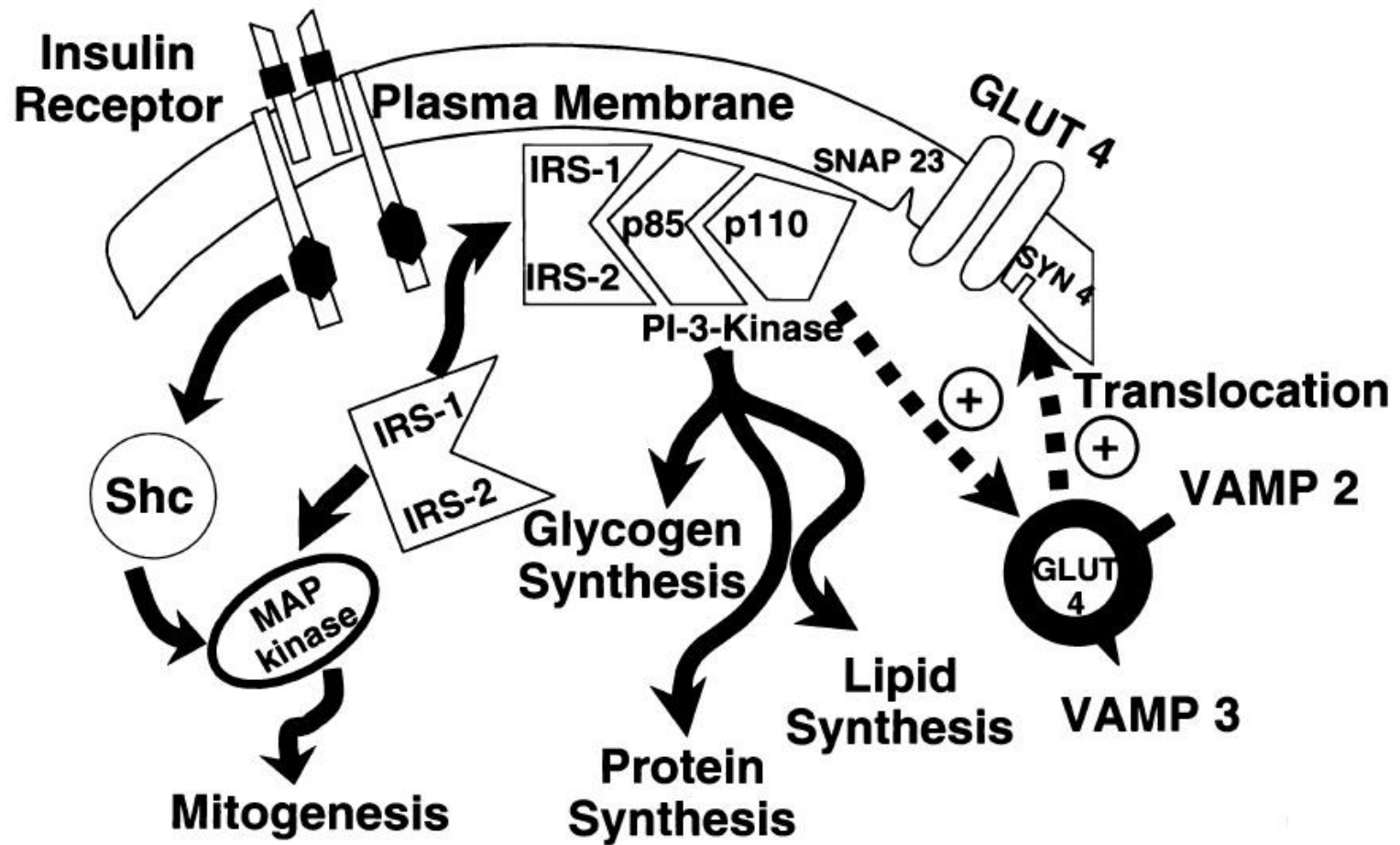
- Gen kodujący receptor insulinowy (INSR) zlokalizowany jest na krótkim ramieniu chromosomu 19; obejmuje 180 kpz, składa się z 22 egzonów; pierwszych 11 – odpowiedzialnych za kodowanie podj. α , zaś egzony 12-22 kodują podj. B
- Miniegzon 11 decyduje o właściwościach kodowanego receptora, proces alternatywnego splicingu mRNA INSR jest tkankowo-specyficzny
- Receptor insulinowy jest syntetyzowany w postaci jednołańcuchowego polipeptydu; jest on następnie glikozylowany i cięty na podjednostki α i β , które układają się w tetramer powiązany wiązaniami disiarczkowymi
- Podjednostki α zlokalizowane są zewnątrzkomórkowo i odpowiedzialne za wiązanie insuliny (domena L1 podj. α); zaw. m. in. regiony CR, FU, domeny L2, Fn0-2
- Podjednostki β zlokalizowane są transbłonowo, zawierają wewnątrzkomórkową domenę o właściwościach autofosforylacji, niezbędnej do transdukcji sygnału po związaniu liganda – insuliny; zaw. domeny Fn1-2, TM, JM, TK

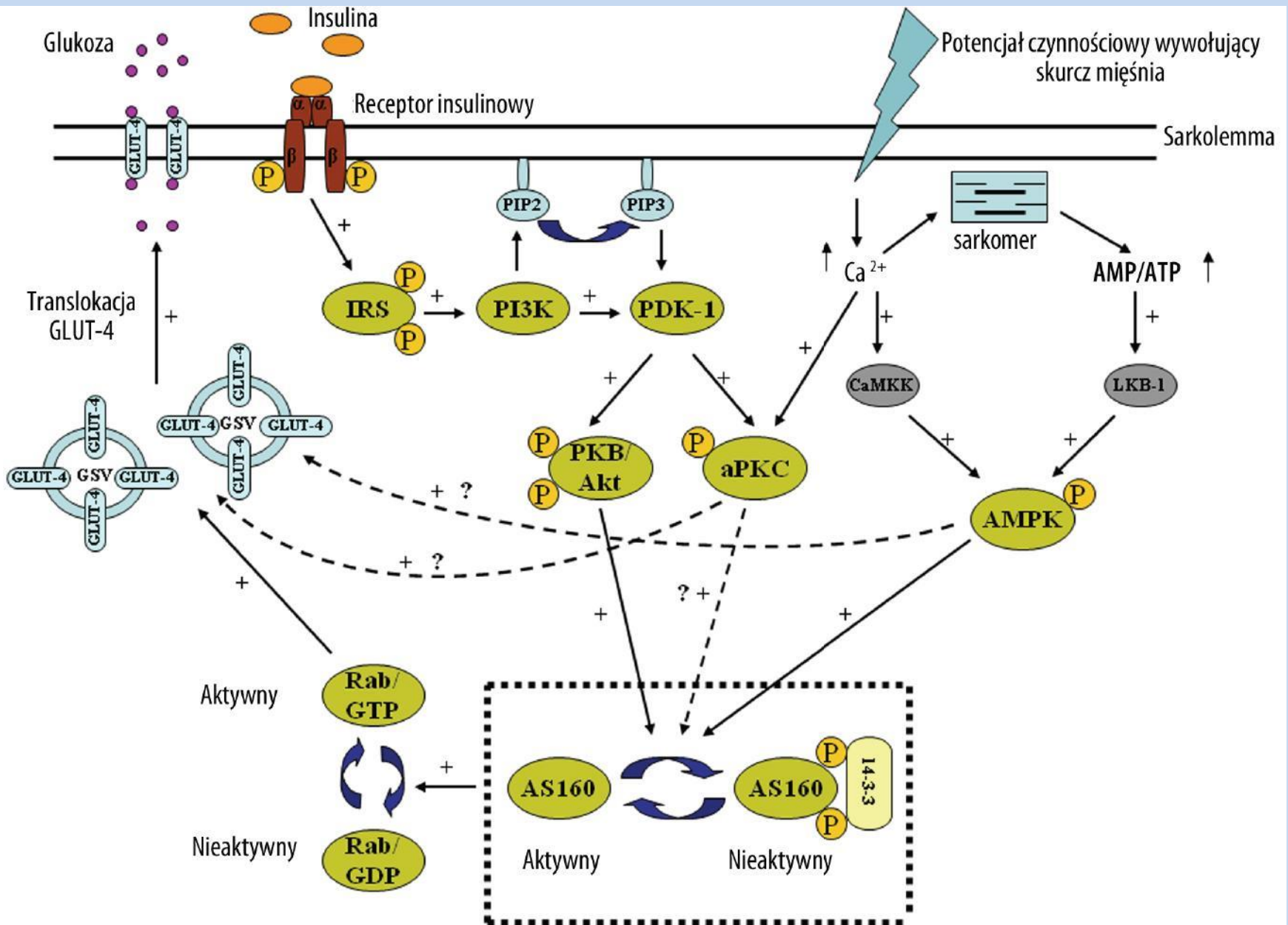
Transdukcja sygnału z udziałem receptora insulinowego

W ZARYSIE:

- Związanie insuliny przez receptor insulinowy
- Autofosforylacja podjednostek β (z użyciem ATP)
- Fosforylacja reszt tyrozynowych białka IRS-1
- Wiązanie różnych białek, zawierających domenę SH2, z ufosforylowanym IRS-1
- Przekaz sygnału poprzez odpowiednie szlaki fosforylacji/defosforylacji

INSULIN SIGNAL TRANSDUCTION SYSTEM

Insulinooporność -

stan obniżonej wrażliwości tkanek na działanie insuliny mimo prawidłowego lub podwyższonego stężenia tego hormonu w surowicy krwi. Może mieć charakter pierwotny lub wtórny.

Mechanizmy insulinooporności:

- Oporność przedreceptorowa
- Oporność receptorowa
- Oporność postreceptorowa

Oporność przedreceptorowa

Może być spowodowana:

- nieprawidłową budową cząsteczek insuliny (zespół zmutowanej insuliny)
- obecnością we krwi przeciwciał wiążących cząsteczki prawidłowej insuliny (najczęściej klasy IgG)
- zwiększoną degradacją insuliny
- obecnością we krwi substancji/hormonu o działaniu antagonistycznym wobec insuliny (np. kortyzol, glukagon, hormony tarczycy)

Oporność receptorowa

Jej podłożem jest najczęściej zmniejszenie liczby receptorów insulinowych lub ich powinowactwa do insuliny. Do zmiany struktury lub czynności receptora insulinowego prowadzi wiele mutacji.

*zmniejszenie liczby receptorów w wyniku ich internalizacji nie wydaje się odgrywać zasadniczej roli w patofizjologii insulinooporności. Insulina wywołuje swój maksymalny efekt w tkankach obwodowych już po wysyceniu 10 % receptorów.

Oporność postreceptorowa

Może być spowodowana:

- Zaburzeniami w procesach sygnalizujących przyłączenie insuliny do receptora
- Nieprawidłowościami w budowie i działaniu transporterów glukozy do wnętrza komórki
- Nasiloną lipolizą – dochodzi do wzrostu ilości WKT, ich nadmiernej oksydacji, a w konsekwencji do zahamowania glikolizy

Molekularne mechanizmy insulinooporności

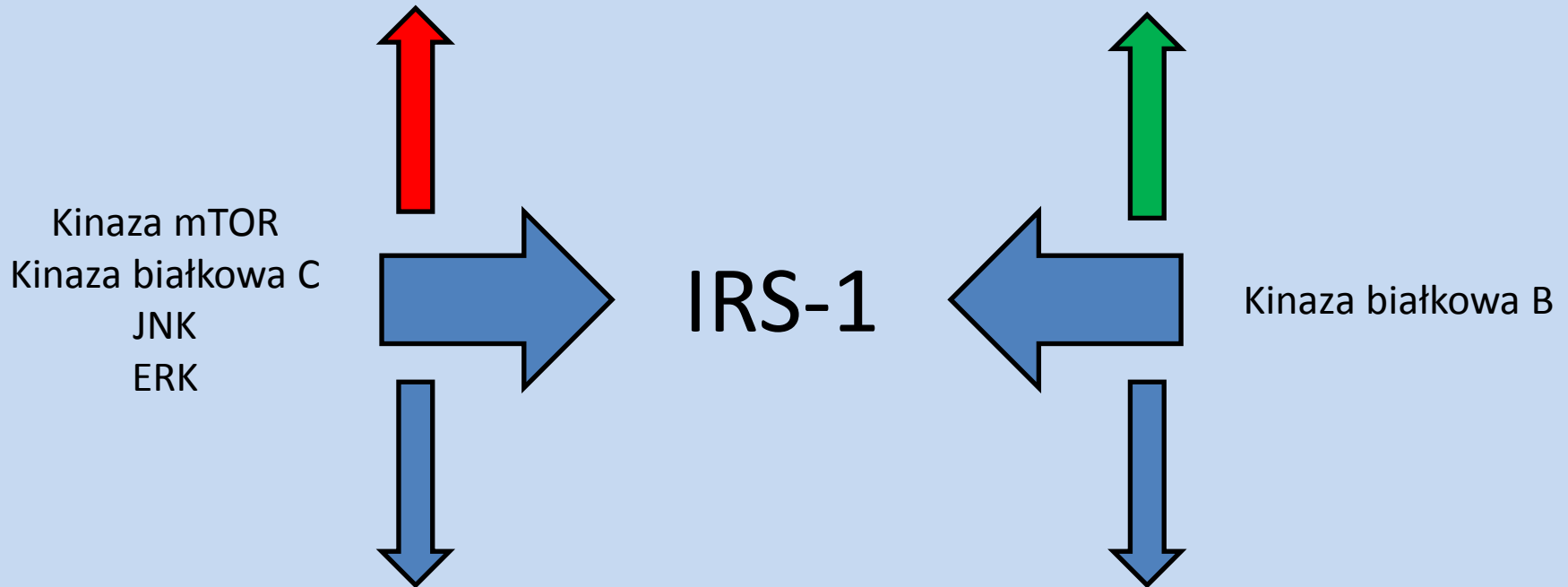
Mutacje genu receptora insulinowego

- **GRUPA 1** – skutkują obniżonym poziomem transkryptu INSR
- **GRUPA 2** – prowadzą do zaburzeń wewnątrzkomórkowego transportu receptora i jego obróbki potranslacyjnej
- **GRUPA 3** – związana z procesem wiązania insuliny do receptora
- **GRUPA 4** – obejmują mutacje powodujące zaburzenia w aktywności katalitycznej dimeny kinazy tyrozynowej podjednostki β receptora

FOSFORYLACJA RESZT SERYNOWO-TREONINOWYCH BIAŁKA IRS-1

UJEMNE SPRZĘŻENIE ZWROTNE

DODATNIE SPRZĘŻENIE ZWROTNE

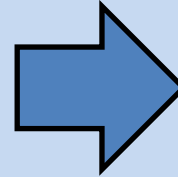
insulinooporność

zapobieganie defosforylacji przez białkowe fosfatazy tyrozynowe, umożliwienie transdukcji sygnału

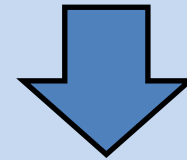
INSULINOOPORNOŚĆ

- ↓ Zdolność tkanek docelowych do pobierania i wykorzystywania glukozy, ↑ lipoliza w tk. tłuszczowej i uwalnianie WKT (tzw. „obwodowa”)
- ↑ Glikogenoliza, glukoneogeneza, wytwarzanie VLDL i TAG (tzw. „wątrobowa”)

Kompensujące
uwalnianie insuliny przez
trzustkę

HIPERINSULINEMIA

Hiperinsulinemia

- Przyczyna występowania insulinooporności w cukrzycy typu 2 i otyłości
- ↓ Autofosforylacja receptora dla insuliny
- ↓ Fosforylacja reszt tyrozynowych białka IRS-1
- ↓ Aktywacja PI-3K
- ↓ Aktywność PKC
- Modyfikacja struktury aktyny fibrylarnej
- Zaburzenie translokacji białka GLUT-4 w kierunku błony komórkowej
- Wysoki poziom insuliny pobudza degradację receptorów, zmniejszając ich liczbę na powierzchni komórek („obrona komórek przed nadmierną stymulacją insulinową”)

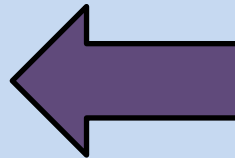
Brak efektu biologicznego insuliny w tkankach → hiperglikemia

Utrzymujące się wysokie st. glukozy w płynie zewnątrzkomórkowym...

Nieodwracalne zmiany budowy i funkcji komórek, zjawisko „toksyczności glukozy”

Biosynteza heksozoamin

Stres oksydacyjny

Nieenzymatyczna glikozylacja

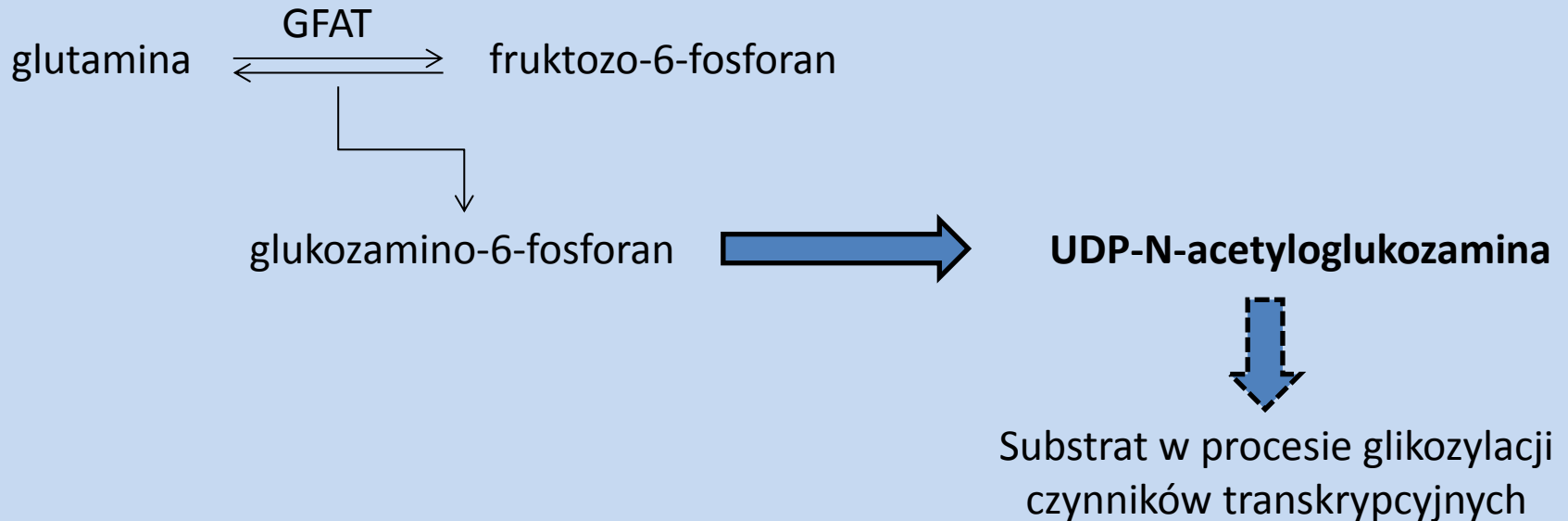
Zmiany struktury i funkcji białek, enzymów, czynników wzrostu...

Zaburzenia wewnątrzkomórkowego przekąźnictwa i ekspresji genów

Biosynteza heksozamin

Kluczowy enzym: aminotransferaza glutamina:fruktozo-6-fosforan (GFAT)

- $\uparrow$ GFAT – udział w insulinooporności, cukrzycy typu 2, hamowaniu syntezy insuliny, zmniejszeniu aktywności PKB/mTOR/p70S6k

($\uparrow$ fosforylacji reszt serynowych białka IRS-1 przez kinazy: JNK i ERK-1)

Stres oksydacyjny

- Hiperglikemia osłabia systemy antyoksydacyjne komórek
- U dzieci z cukrzycą typu 1 spada aktywność dysmutazy ponadtlenkowej oraz poziom zredukowanego glutationu, co może prowadzić do uszkodzeń DNA, białek i lipidów
- W warunkach hiperglikemii występuje zwiększone formowanie reaktywnych form azotu, m. in. ONOO^- (którego produktem działania jest nitrotyrozyna, występująca w osoczu pacjentów z cukrzycą typu 2)
- Reaktywne formy tlenu mogą oddziaływać na cząsteczki wtórnego przekazu, a także same spełniać ich rolę

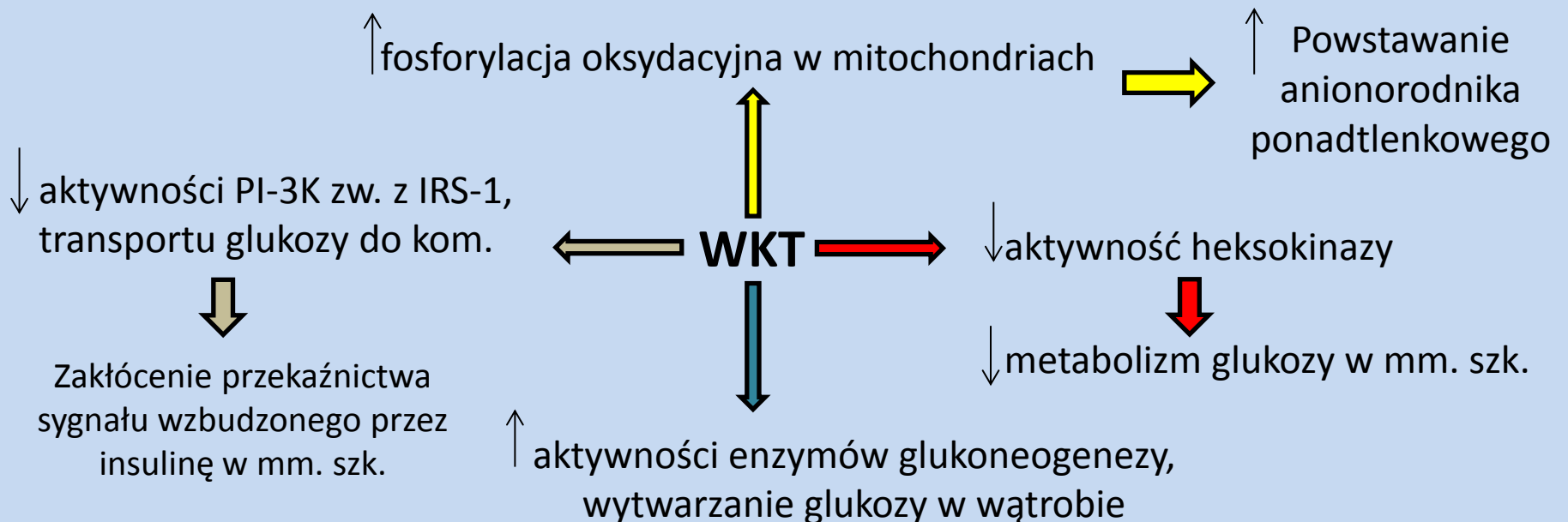
Nieenzymatyczna glikozylacja

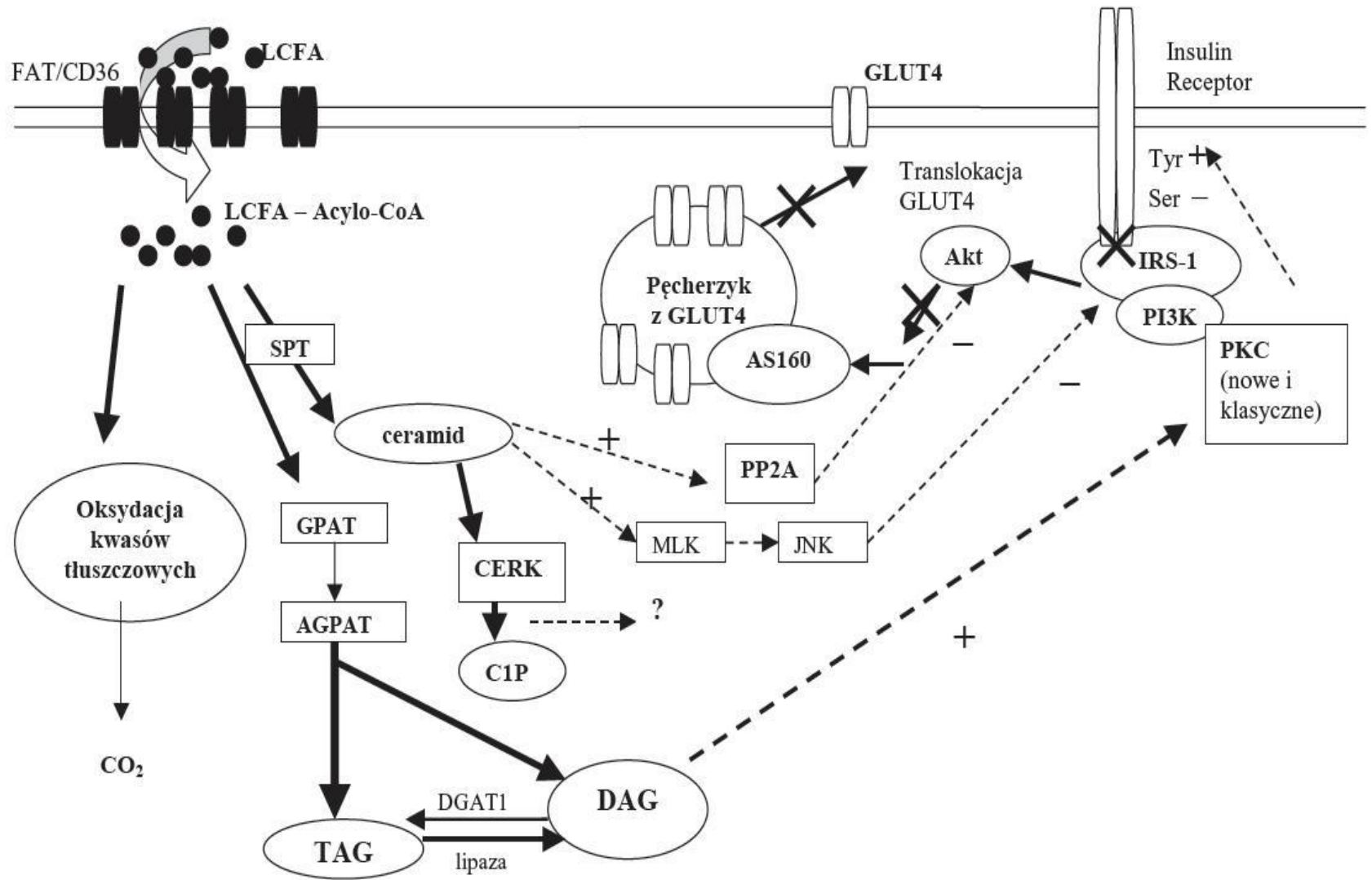
- Nieenzymatyczna reakcja między grupą ketonową/aldehydową cukrów, a wolną grupą aminową białek, aminokwasów, lipoprotein
- Modyfikacji mogą ulegać białka, enzymy, czynniki wzrostu, zaburzeniu ulega przekaz sygnału do jądra komórkowego i odpowiedź komórki na związanie liganda
- Kumulowanie się w komórkach końcowych produktów zaawansowanej glikozylacji jest przyczyną powikłań w niewyrównanej cukrzycy

Hiperlipidemia

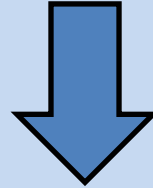
↑ acetylo-CoA, DAG, ceramidów wewnątrz komórki kaskada fosforylacji reszt seryny/treoniny, aktywacja PKC

- ↑ TAG w mięśniach szkieletowych i wątrobie
- Zmiana dystrybucji tłuszczu między adipocytami, a mięśniami szkieletowymi i wątrobą – następuje gromadzenie się w komórkach lipidów oraz ich metabolitów
- ↑ Zachodzi nasilona lipoliza, w wyniku której ↑ st. WKT we krwi

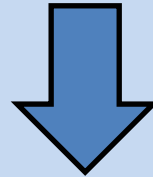

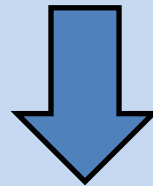
↑ ilości DAG

↑ aktywacja PKC

fosforylacja receptora insulinowego

zahamowanie transdukcji sygnału wzbudzanego przez insulinę
(wątroba, mięśnie szkieletowe, tkanka tłuszczowa)

Rola mitochondriów

- Zmniejszenie wielkości i liczby mitochondriów w tkance mięśniowej
- Obniżenie aktywności enzymów cyklu Crebsa, β -oksydacji i łańcucha oddechowego

Zaburzenia przemian energetycznych, akumulacja lipidów w tkance mięśniowej, insulinooporność

Udział cytokin prozapalnych w rozwoju insulinooporności

- Cytokiny prozapalne, oprócz udziału w odpowiedzi immunologicznej, biorą udział w regulacji przemian metabolicznych, procesów wzrostu, różnicowania, regeneracji i starzenia się komórek
- Wysokie stężenie cytokin prozapalnych, towarzyszące np. przewlekłym infekcjom, może być przyczyną m. in.: spadku masy ciała, nasilonej proteolizy i lipolizy, anemii, gorączki
- Wywołują silny efekt kataboliczny w organizmie, modyfikują ekspresję i aktywność hormonów kontrolujących metabolizm białek, hamują ekspresję czynników wzrostowych, modyfikują ekspresję i aktywność czynników o działaniu anabolicznym, np. IGF-1

TNF- α

- Powoduje spadek poziomu mRNA dla IGF-1 (komórki mm. gładkich naczyń krwionośnych)
- Hamuje autofosforylację receptora insulinowego indukowaną związaniem liganda
- Całkowicie blokuje fosforylację białka IRS-1
- Modyfikuje skład błony komórkowej, prowadząc do zaburzeń funkcjonowania receptora insulinowego
- Powoduje fosforylację reszt serynowych białka IRS-1, hamując aktywację 3-kinazy fosfatydyloinozytolu i translokację białka GLUT-4 do błony komórkowej, obniżając w ten sposób wychwyt glukozy przez komórkę
- Stymuluje fosfatazę białkową PTP1B, która poprzez defosforylację ufosforylowanych reszt tyrozynowych receptora insulinowego i białka IRS-1, hamując transdukcję sygnału indukowanego insuliną
- Indukuje ekspresję białka SOCS-3, które wiąże i blokuje receptor insulinowy (a w następstwie blokuje fosforylację IRS-1)

IL- 1 β

- Wywołuje insulinooporność związaną z otyłością i dietą wysokotłuszczową
- Indukuje białko SOCS-3, które hamuje działanie insuliny w komórkach β trzustki
- Hamuje stymulowaną przez insulinę ekspresję białek IRS-1 i GLUT-4

IL- 1 α

- Obniża aktywację białka IRS-1
- Nie hamuje dokomórkowego transportu glukozy

IL- 6

- Odgrywa rolę w powstawaniu insulinooporności w mięśniach szkieletowych, adipocytach, hepatocytach, komórkach β trzustki, prowadząc do rozwoju cukrzycy typu 1 i 2
- Hamuje syntezę białka GLUT-4
- Hamuje glikogenezę w komórkach wątrobowych

IFN- γ

- Nasila efekty działania TNF- α
- Indukuje syntezę rodnika tlenku azotu
- Zmniejsza aktywność lipazy lipoproteinowej
- Stymuluje lipolizę w tkance tłuszczowej
- Indukuje insulinooporność i procesy kataboliczne w mięśniach szkieletowych

Udział adipokinin w rozwoju insulinooporności

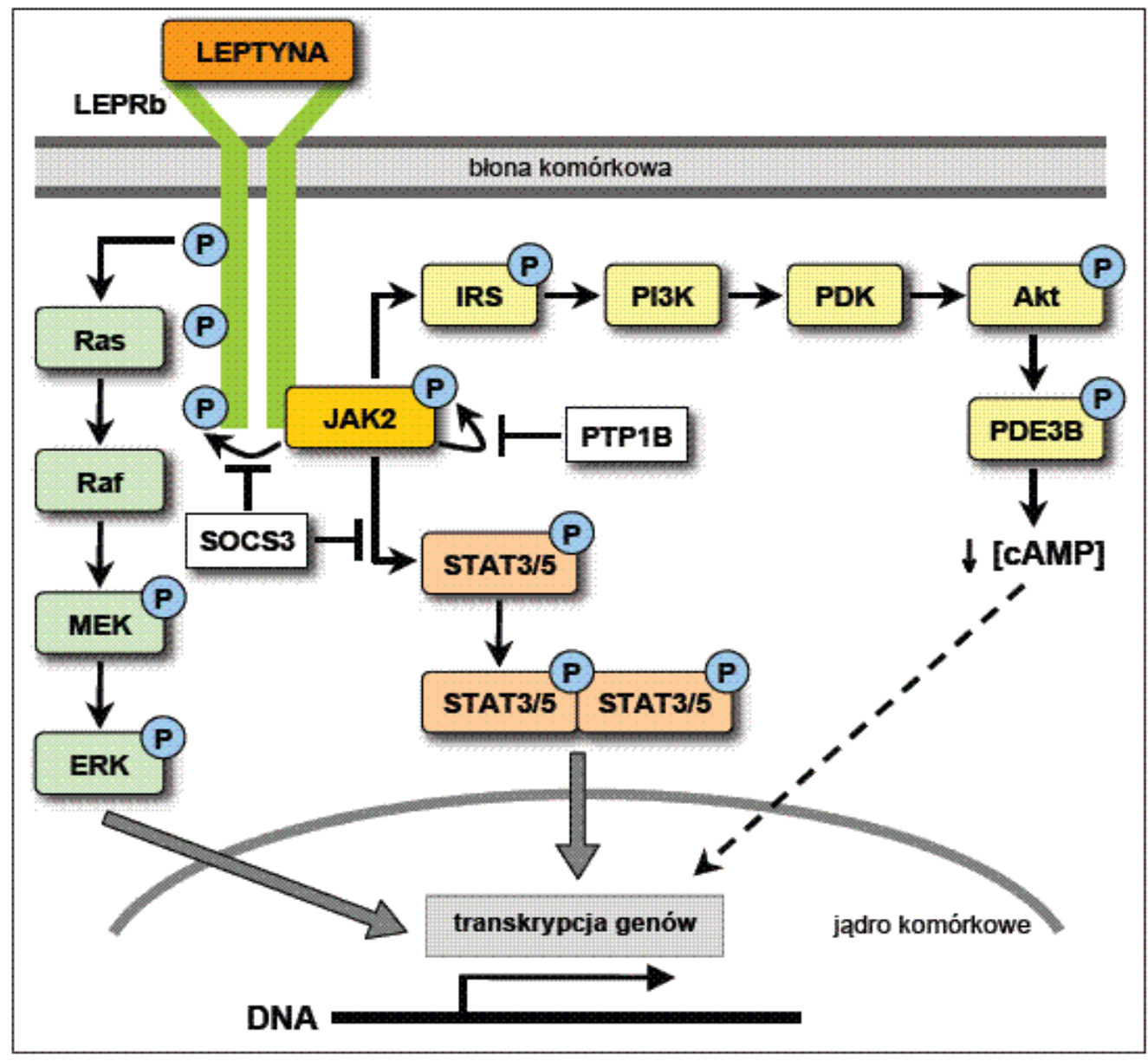
Leptyna

- Białko syntetyzowane w głównie w żółtej tkance tłuszczowej, a także łożysku, mózgu, żołądku, gruczole mlekowym; kodowana przez gen LEP
- Czynniki anoreksygenne, bierze udział w długoterminowej regulacji pobierania pokarmu
- Masa tkanki tłuszczowej – główny czynnik dodatnio skorelowany z biosyntezą leptyny
- Leptyna reguluje głód/sytość poprzez oddziaływanie na podwzgórze, indukując ekspresję genów kodujących POMC i hamując ekspresję NPY i AGRP (↑ sytość)

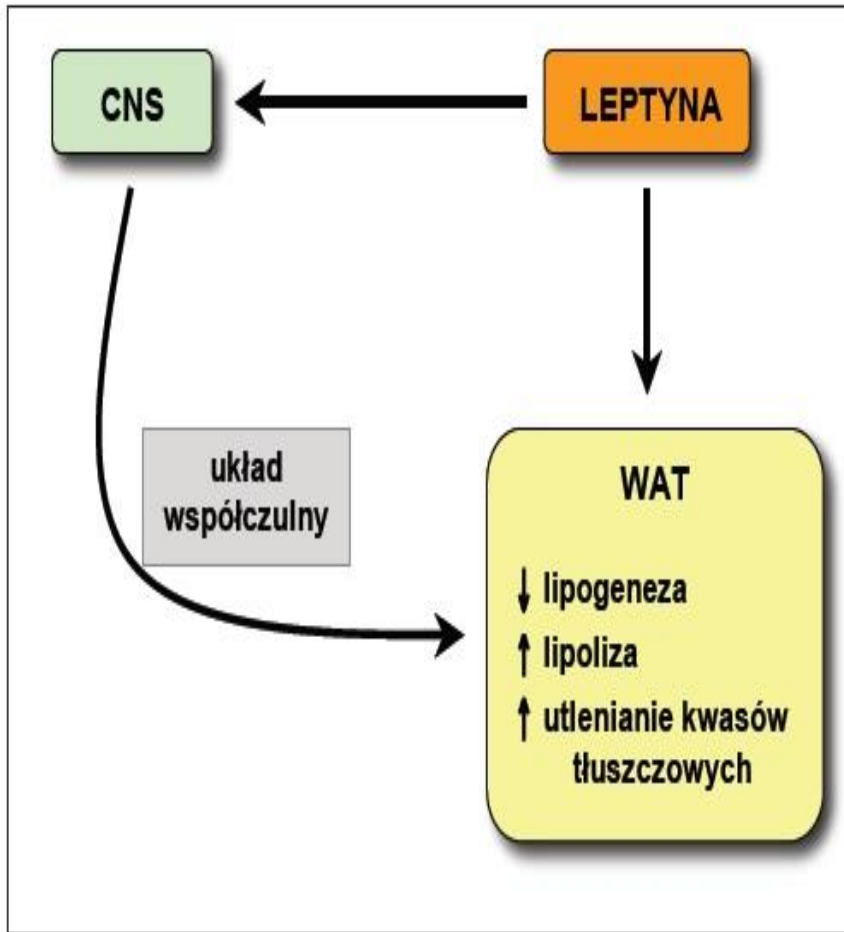
- Ekspresja genu dla leptyny – pod kontrolą: insuliny, glikokortykosteroidów, układu współczulnego; czynniki docelowe, wewn.-kom.: st. cAMP, PPAR, LXR
- Działa na swoje receptory – LEPRa-e
- Transdukcja sygnału odbywa się z udziałem m. in. LEPRb, JAK2, SH2B1, STAT3

Szlak ten jest związany z regulacją pobierania pokarmu, masy ciała, wrażliwością komórek na insulinę

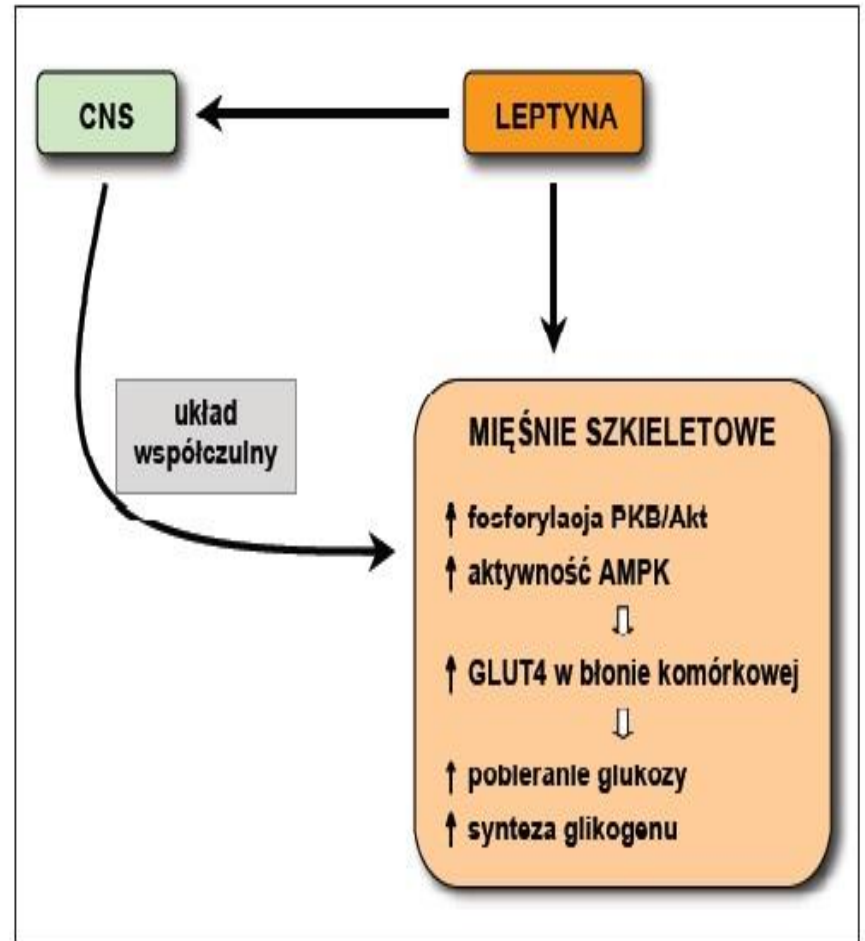
- Transdukcja sygnału z udziałem STAT5, PI3K, Akt, PDE3B
- Szlak ten ma miejsce w podwzgórzu

- **Lipogeneza** w wątrobie i tkance tłuszczowej – **ulega zmniejszeniu** -
↓ ekspresji genów szlaku biosyntezy kw. tłuszczowych – FAS, ACC – w adipocytach, miocytach
- W wątrobie, miocytach i adipocytach – ponadto aktywuje AMPK, ↓ biosyntezy kw. tłuszczowych i TAG); do obniżenia lipogenezy dochodzi również w wyniku ↓ ekspresji genu LPL i w konsekwencji ↓ wychwytu WKT przez tkankę tłuszczową
- **Lipoliza** – **ulega nasileniu** w wyniku działania leptyny (↑ pobudzenie układu współczulnego, ↑ aktywność HSL, aktywacja CREB, a także znoszenie działania adenozyliny, aktywacja PKA)

Ryc. 2. Wpływ leptyny na metabolizm lipidów w tkance tłuszczowej

Ryc. 3. Wpływ leptyny na metabolizm glukozy w mięśniach szkieletowych

Akumulacja acylogliceroli
w adipocytach

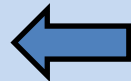
Hipertrofia, hiperplazja
adipocytów

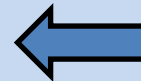
↑
Synteza i sekrecja leptyny

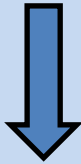
HIPERINSULINEMIA

Kompensacyjna
sekrecja insuliny

**Oporność tkanek
na insulinę**

↓
Antylipolityczne działanie insuliny,
↑
aktywność lipazy hormonowrażliwej

↑
Lipoliza i uwolnienie WKT do
krwioobiegu, transport do
wątroby

Uwolnienie nadmiaru TAG i
cholesterolu w VLDL

Synteza TAG, β -oksydacja,
powstawanie acetyloCoA,
resynteza TAG, synteza
cholesterolu

**HIPERTRIACYLOGLICEROLEMIA,
HIPERCHOLESTEROLEMIA**

Rezystyna

- Bogate w cysteinę białko, kodowane przez gen RSTN, umiejscowiony na krótkim ramieniu chromosomu 19; razem z białkami RELM- α i - β wchodzi w skład rodziny RELMs
- Tkanka tłuszczowa żółta – miejsce syntezy i uwalniania
- Insulina, GH $\longrightarrow$ $\uparrow$ st. rezystyny; ET-1, WKT $\longrightarrow$ $\downarrow$ st. rezystyny
- Jej ekspresja wzrasta u ludzi otyłych
- Na poziomie komórkowym ekspresja rezystyny zależy od aktywności PPAR
- $\uparrow$ Rezystyna $\uparrow$ CRP $\downarrow$ HDL
- Leki uwrażliwiające na insulinę, przez aktywację receptora jądrowego PPAR γ , hamują ekspresję rezystyny w tkance tłuszczowej myszy

- Badania prowadzone na zwierzętach wskazują na negatywną rolę rezystyny w powstawaniu insulinooporności
- Wyniki badań przeprowadzonych u ludzi niejednoznacznie wskazują na udział rezystyny w przebiegu otyłości, nadciśnienia tętniczego, procesów zapalnych
- St. rezystyny koreluje istotnie ze st. insuliny i stopniem otyłości
- Rezystyna bierze udział w regulacji homeostazy glukozy, a jej przewlekłe wysokie st. w surowicy krwi prowadzi do hiperglikemii na czczo i nietolerancji glukozy
- St. rezystyny u ludzi otyłych jest znacząco wyższe w porównaniu ze st. tego białka u ludzi szczupłych
- St. rezystyny u ludzi z cukrzycą typu 2 jest wyższe niż u zdrowych

Adiponektyna

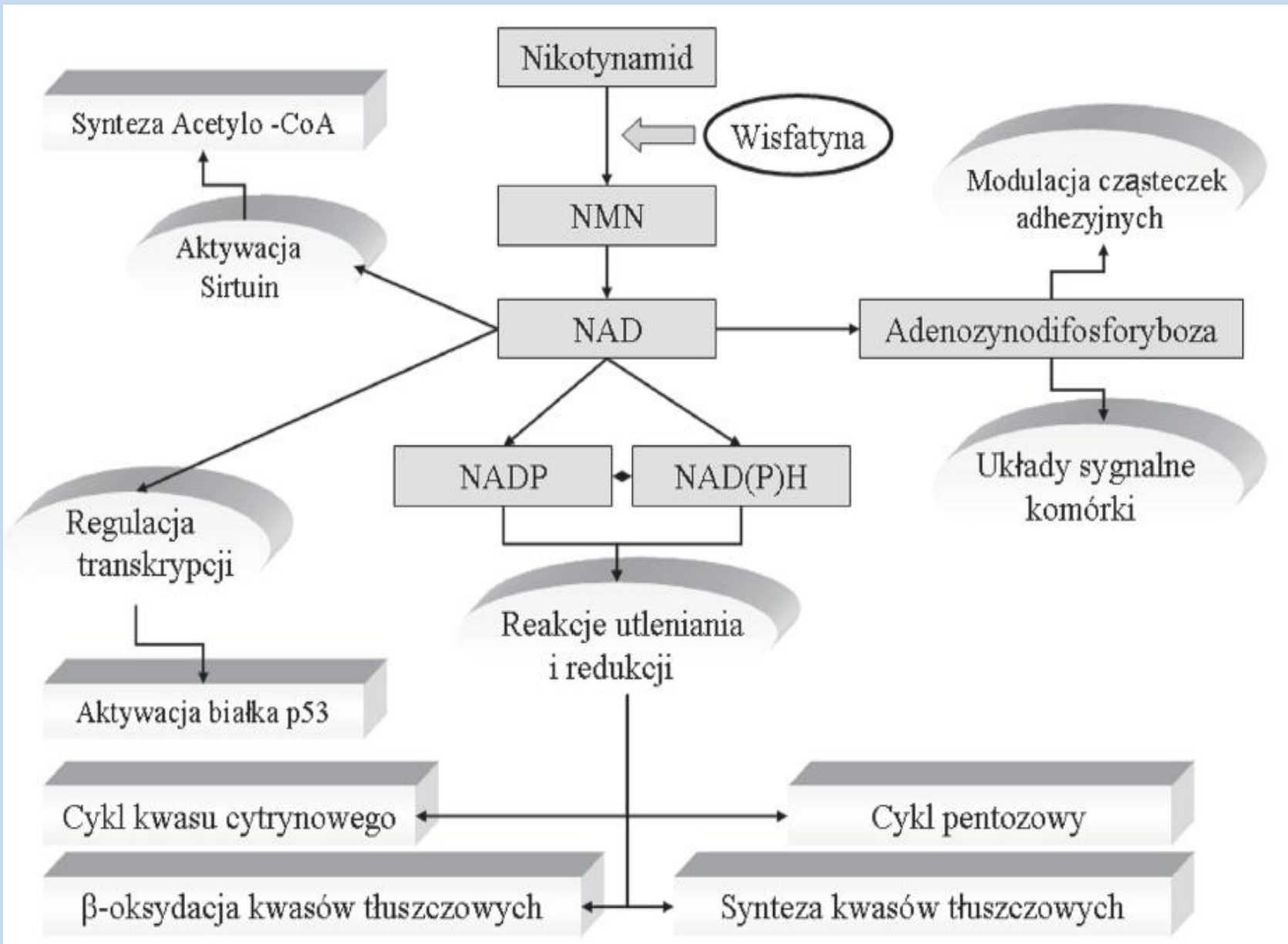
- Białko syntetyzowane w adipocytach, miocytach, kardiomiocytach, osteoblastach; syntetyzowana głównie w tkance tłuszczowej podstawowej, w trzewnej – w znikomej ilości
- Wykazuje podobieństwo strukturalne do kolagenu typu VIII, X
- Występuje w osoczu w kilku formach molekularnych: LMW, MMW, HMW
- Wykazuje długi okres półtrwania, jej st. we krwi jest stabilne i stosunkowo wysokie
- Jej ekspresja regulowana jest na poziomie transkrypcji przez PPAR
- ↑Adiponektyna ↓insulina ↓triglicerydy ↑HDL ↓tkanka tłuszczowa ↑redukcja masy ciała
- **Adiponektyna pochodzenia trzewnego** może brać udział w powstawaniu insulinooporności

- Wywiera działanie za pośrednictwem receptorów błonowych: AdipoR1 i 2, a także T-kadheryny (kom. mm. gładkich naczyń, śródbłonek)
- Aktywacja receptorów AdipoR prowadzi do aktywacji enzymów powodujących wzmożoną oksydację kw. tłuszczowych, wychwyt glukozy, zmniejszenie glukoneogenezy
- Ma działanie antyaterogenne
- Stymuluje fosforylację AMPK; aktywacja AMPK – szlaki anaboliczne
- Hamuje aktywność TNF- α w tk. tłuszczowej i makrofagach
- Obniża poziom CRP, a także cząsteczek adhezyjnych VCAM-1 i ICAM-1
- Indukuje syntezę cytokin przeciwzapalnych (m. in. IL-10)

Wisfatyna

- Białko produkowane w adipocytach, hepatocytach, komórkach szpiku kostnego, neutrofilach, komórkach nowotworowych m. in. raka jelita grubego; główne źródło: trzewna tkanka tłuszczowa
- Strukturalnie identyczna z PBEF oraz NAMPT
- Występują dwie formy NAMPT: wewnątrzkomórkowa i zewnątrzkomórkowa
- Wydzielanie wisfatyny wykazuje rytm okołodobowy, najwyższe st. w okolicach południa
- Wykazuje z insuliną synergistyczne działanie na gospodarkę węglowodanową, redukuje st. glukozy we krwi, działając na receptor insulinowy (wiążąc się w innym miejscu)
- Charakteryzuje się aktywnością fosoforybozylotransferazy nikotynamidowej, biorącej udział w syntezie NAD
- Glikokortykosteroidy – ↑ poziom wisfatyny
- TNF- α , GH, agoniści receptora β -adrenergicznego – ↓ poziom wisfatyny

- Wpływa na przemiany metaboliczne poprzez białka z rodziny sirtuin (których kofaktorem jest NAD):
  - ❑ Sirt3 – syntetaza acetyloCoA
  - ❑ Sirt4 – wydzielanie insuliny przez trzustkę indukowane aminokwasami
  - ❑ Sirt1 – regulacja glukoneogenezy, aktywność PPAR γ , mobilizacja tłuszczu z tk. tłuszczowej

- Działa poprzez wiązanie z R dla insuliny w tkankach insulinozależnych (akt. IRS-1 i 2, PI-3K, Akt, MAP); wiązanie to nie ma charakteru fizjologicznego

- Zwiększa ekspresję cząsteczek adhezyjnych ICAM-1

- Odgrywa rolę w proliferacji, dojrzewaniu i aktywności limfocytów B

- Działa poprzez receptor dla insuliny na osteoblasty, stymulując ich podziały i wydzielanie kolagenu I

- Wywiera działanie hemotaktyczne względem kom. Immunokompetentnych

- Wpływa na czwartorzędową strukturę białka p53

Grelina, amylina, oś jelitowo-
trzustkowa

Grelina

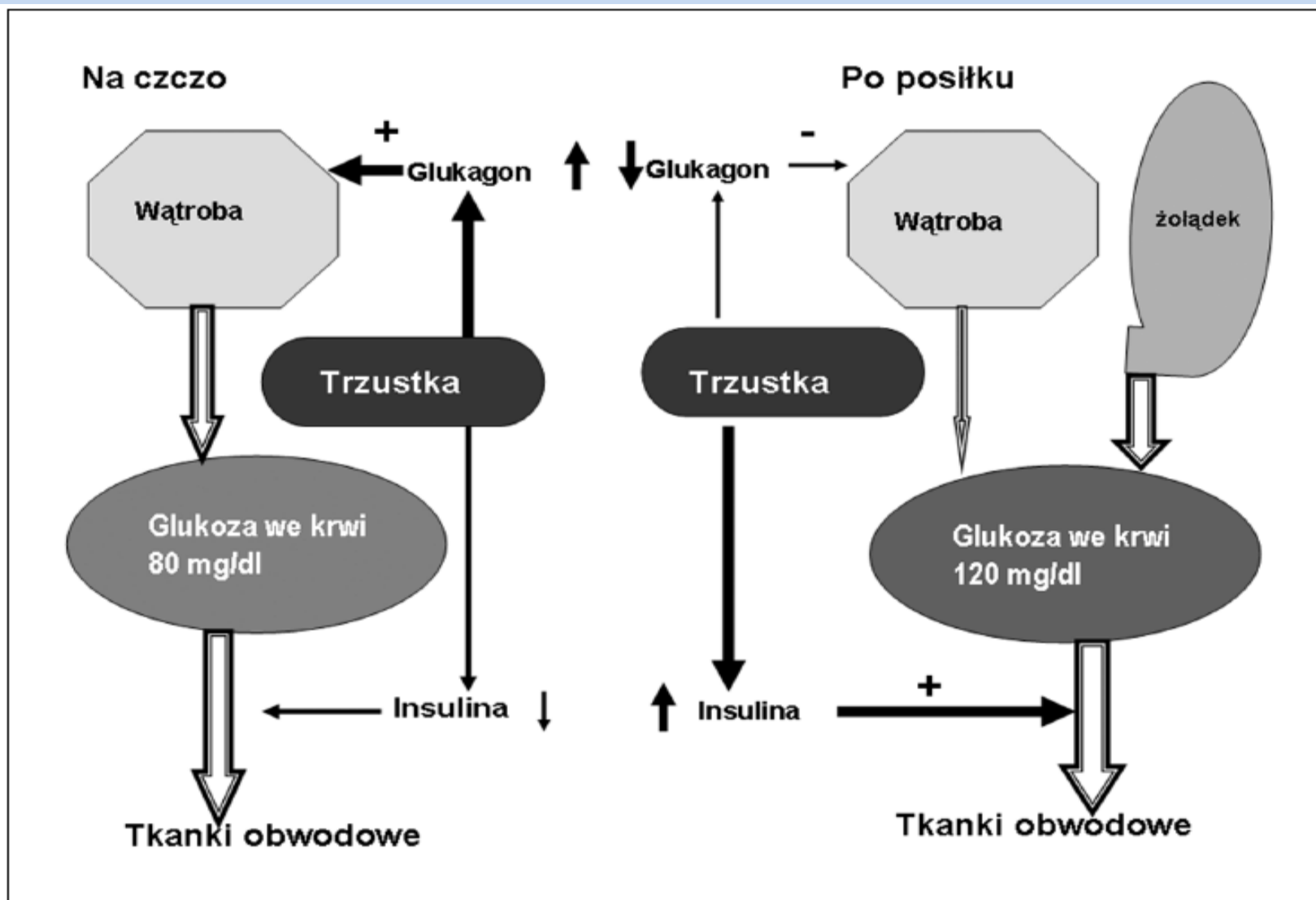
- Powstaje z prekursora – preprogreiliny, kodowanego przez gen ghrl, poprzez działanie enzymów: GOAT i PC1/3
- Odziałuje na komórki w wyniku wiązania z jej receptorem: GHS-R
- Występują różne formy greliny, m in. desacylowna (80% we krwi krążącej)
- Pobudza łaknienie
- Hamuje lipolizę
- Działa przeciwnie do leptyny, sprzyja otyłości
- Przyspiesza opróżnianie żołądka
- Pobudza uwalnianie GH

- ❑ Acylowana grelina jest uwalniana głównie z komórek endokrynowych X/A w żołądku, a w mniejszych ilościach z jelit, przysadki mózgowej, podwzgórza
- ❑ Acylowana izoforma greliny jest ligandem receptora dla GH, utrzymuje dodatni bilans energetyczny
- ❑ Desacylowana izoforma bierze udział także w ujemnym bilansie energetycznym, poprzez oddziaływanie na inne typy receptorów
- ❑ Izoformy greliny biorą udział w homeostazie glukozy i insuliny (↑ st. we krwi)

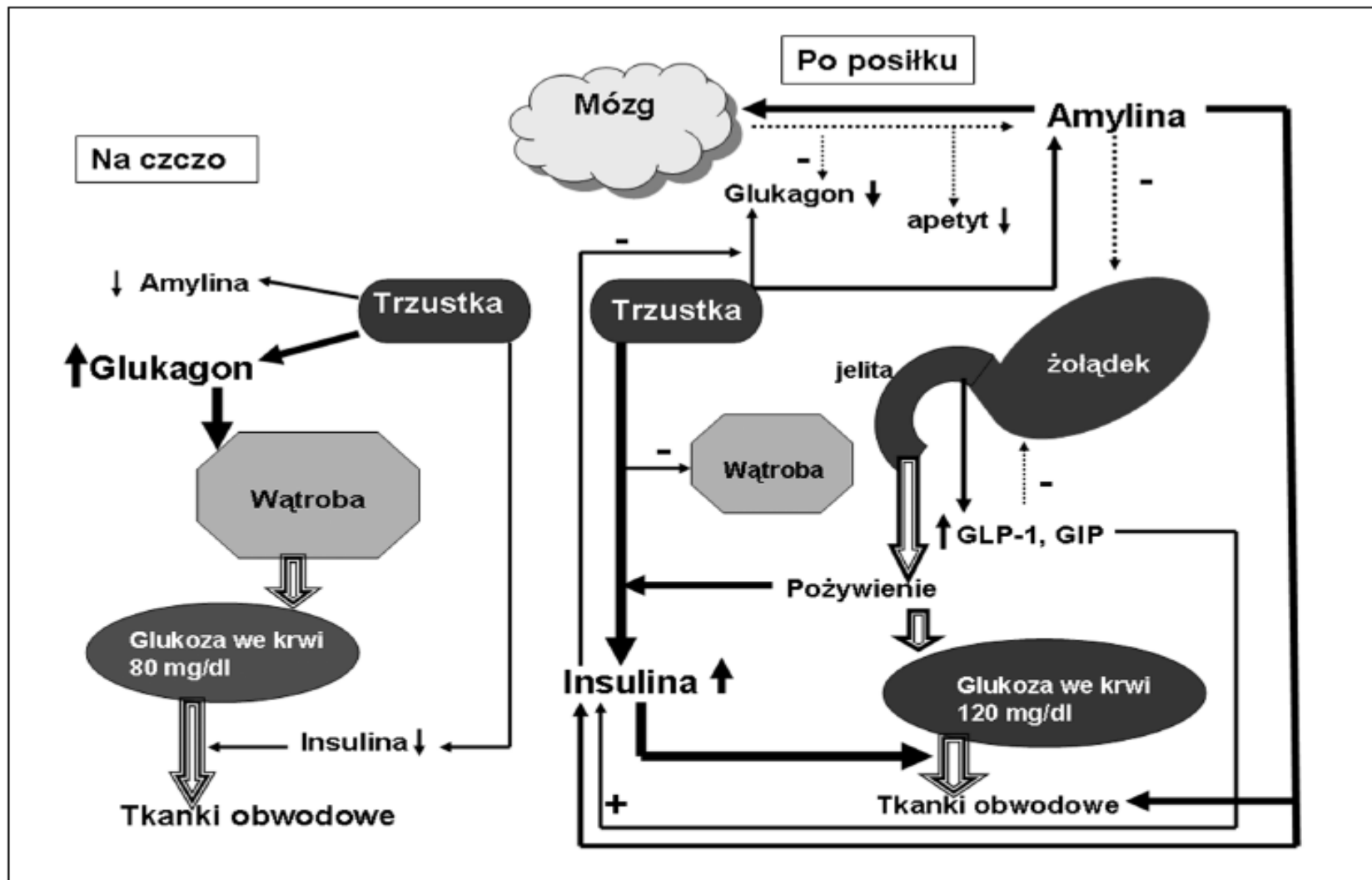
Amylina

- Polipeptyd syntetyzowany w trzustce, wydzielany razem z insuliną i peptydem C z komórek β
- Hamuje opróżnianie żołądka i wątrobową produkcję glukozy w okresie poposiłkowym, a także sekrecję glukagonu (indukowaną aminokwasami)
- Amylina ogranicza pojawianie się glukozy, podczas gdy insulina promuje znikanie glukozy z krążenia
- Amylina jest modulatorem syntezy glikogenu i zużycia glukozy w mm. szkieletowych, ma wpływ na wywołanie insulinooporności w tej tkance
- W normalnym metabolizmie, amyлина może działać w zgodzie z insuliną, jako sygnał do przełączenia miejsca dostępności węglowodanów z glikogenu do magazynów w tkance tłuszczowej przez uczynienie mm. szk. relatywnie insulinoopornymi (jednocześnie obligatoryjna dawka insuliny potrzebna do działania w obrębie tkanki tł. – niezmieniona)
- Syntetyczny analog amyliny – pramlintydyna, znajduje zastosowanie w terapii cukrzycy typu 1 i 2; stanowi dodatek do insulinoterapii, pozwala na drodze fizjologicznej poprawić kontrolę glikemii u pacjentów
- Deficyt amyliny, GLP-1 – prowadzi do akceleracji opróżniania żołądka

Rycina 1

Rola insuliny i jej głównego antagonisty glukagonu w utrzymaniu homeostazy glukozy. Na czczo dochodzi do zmniejszenia sekrecji insuliny i zwiększenia sekrecji glukagonu, prowadzi to do wzrostu wątrobowej produkcji glukozy, początkowo na drodze glikogenolizy a następnie glukoneogenezy. W okresie poposiłkowym następuje zwiększenie sekrecji insuliny i zmniejszenie sekrecji glukagonu, zmniejsza się wątrobowa produkcja glukozy, głównym źródłem glukozy we krwi staje się pożywienie.

Rycina 2

Udział amyliny i hormonów inkretynowych (GLP-1 i GIP) w utrzymaniu homeostazy glukozy. W okresie poposiłkowym obecność pokarmu w żołądku i jelicie prowadzi do wzrostu sekrecji insuliny, amyliny i GLP-1. Insulina powoduje wzrost zużycia glukozy w tkankach obwodowych, supresję sekrecji glukagonu i wątrobowej produkcji glukozy. Amylina zwalnia opróżnianie żołądka i prawdopodobnie na drodze działania ośrodkowego powoduje supresję poposiłkowej sekrecji glukagonu. Na modelach zwierzęcych stwierdzono również jej wpływ na redukcję przyjmowania pożywienia. GLP-1 spowalnia opróżnianie żołądka a także na drodze działania ośrodkowego także wpływa na redukcję apetytu.

• Glukagonopodobny peptyd-1 (GLP-1) • Enteroglukagon (oksyntomodulina) • Żołądkowy peptyd hamujący (GIP) • Wazoaktywny peptyd jelitowy (VIP) • Enkefalina • Cholecystokinina (CCK-8) • Somatostatyna • Amylina	• ↑ cAMP ↑ aktywność kinazy białkowej • ↑ sekrecja insuliny ↓ sekrecja glukagonu • ↑ glikoliza ↑ glukoneogeneza • ↑ sekrecja insuliny • ↑ sekrecja insuliny • ↑ sekrecja insuliny • ↑ glukagon • ↓ insulina ↓ glukagon • ↓ sekrecja insuliny • aktywność syntazy glikogenowej ↓ • aktywność fosforylasy glikogenowej ↑ • ↑ uwalnianie mleczanu - resynteza do glukozy i glikogenu

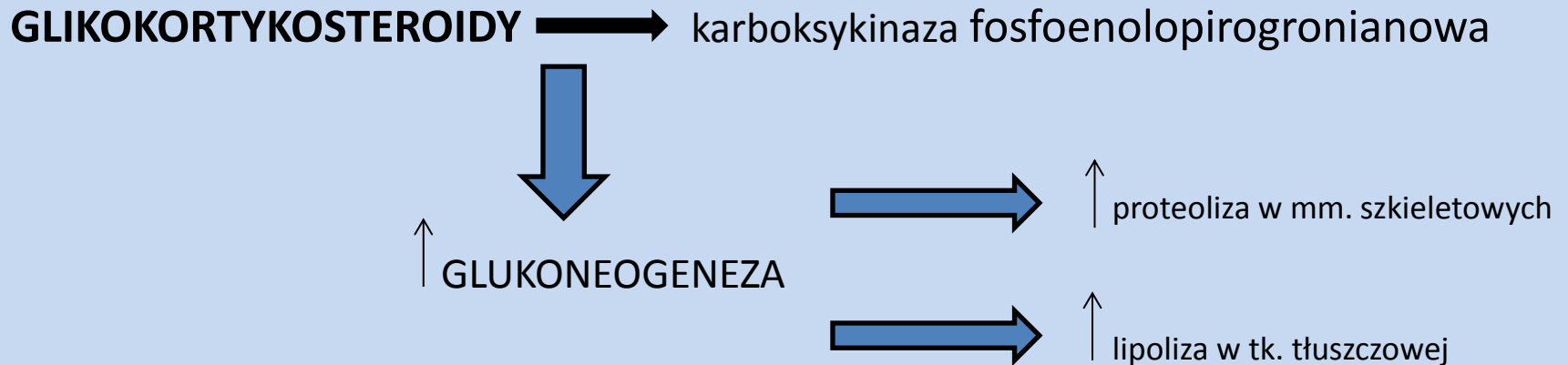
Rycina 3

Inkretynowy wpływ hormonów na sekrecję insuliny i glukagonu.

Insulinooporność w chorobach metabolicznych i endokrynopatiach

Hiperkortyzolemia

- ❖ ↑ st. glikokortykosteroidów
- ❖ Kliniczne objawy: otyłość, nadciśnienie tętnicze, hirsutyzm, objawy neuropsychiatryczne, zaburzenia czynności gonad, **nieprawidłowości metaboliczne (występujące u ok. 40 – 90 % chorych) – nietolerancja glukozy, cukrzyca, zaburzenia gospodarki lipidowej.**

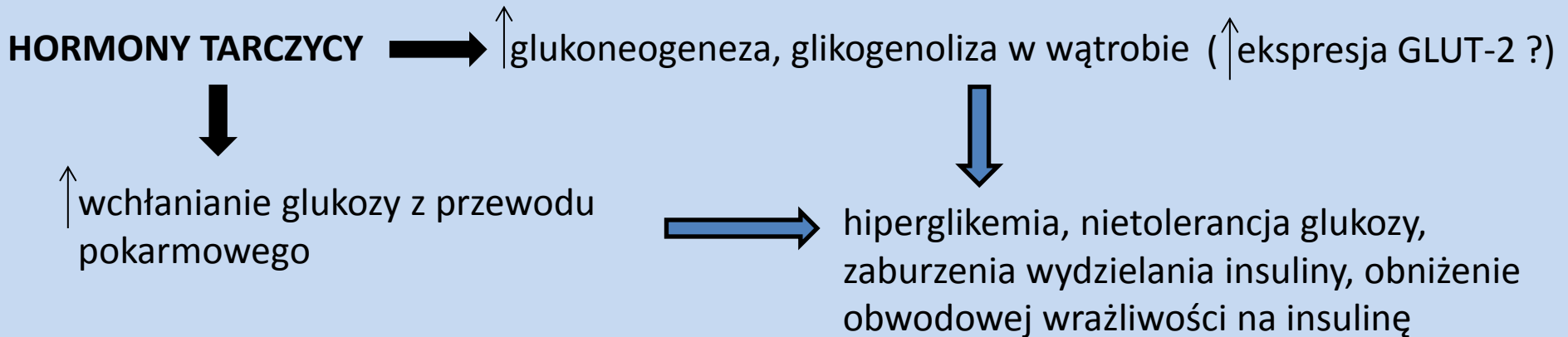

Charakter insulinooporności - postreceptorowy

Nadczynność tarczycy

- ❖ ↑st. hormonów tarczycy i ekspresji ich działania w tkankach
- ❖ Objawy: chudnięcie, uczucie kołatania serca, zwiększona nerwowość, objawy hiperkatabolizmu, **zaburzona tolerancja węglowodanów (50 % chorych, 2 – 3 % - jawna cukrzyca)**

Mechanizm diabetogenny nie do końca jasny. W stanach tyreotoksykozy dochodzi do nasilenia obwodowej, w tym również wątrobowej insulinooporności

Pierwotna nadczynność przytarczyc

- ❖ ↑st. parathormonu
- ❖ W związku z nadmiarem PTH - występuje hiperkalcemia
- ❖ Obraz: nawrotna kamica nerkowa, kamica dróg żółciowych, przewlekłe zapalenie trzustki, osteoporoza, depresja, **cukrzyca u 8 % chorych**

Długotrwały stan hiperkalcemii i hipofosfatemii wywołuje insulinooporność, hiperinsulinemię, ↓liczba receptorów insulinowych.

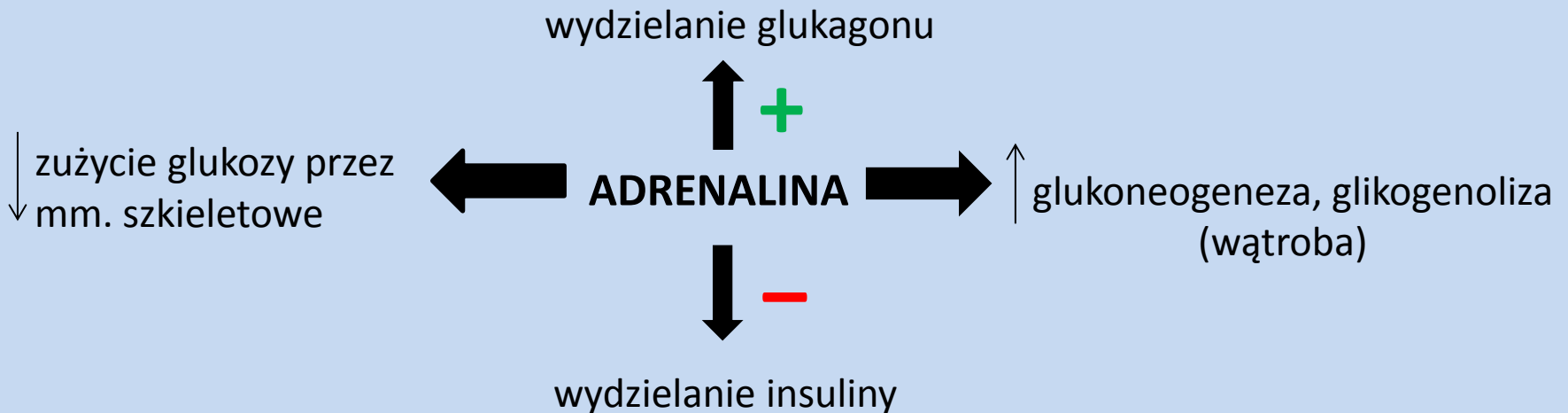
Leczenie operacyjne we wczesnym stadium rozwoju choroby powoduje unormowanie gospodarki węglowodanowej już w 8 tygodniu po operacji.

Guz chromochłonny

- ❖ ↑Wydzielanie katecholamin
- ❖ W ok. 90 % zlokalizowany w nadnerczach (rdzeń)
- ❖ Objawy kliniczne: napadowe/chwiejne nadciśnienie tętnicze, szybka czynność serca z uczuciem kołatania, wzmożona potliwość, bóle głowy, błądź skóry, **u ok. połowy chorych występują zaburzenia gospodarki węglowodanowej**

Guzy chromochłonne, w większości przypadków, wydzielają adrenalinę.

Jedynie chirurgiczne usunięcie guza może zmniejszyć nasilenie zaburzeń gospodarki węglowodanowej.

Glucagonoma

- ❖ Wydzielania glukagonu z komórek nowotworowych wywodzących się z komórek A2 wysp trzustkowych
- ❖ Nowotwór złośliwy, dający przerzuty do wątroby, węzłów chłonnych, nadnerczy, kręgow
- ❖ Objawy: biegunki, zmniejszenie masy ciała, wędrujące nekrotyczne zapalenie skóry, zapalenie błony śluzowej jamy ustnej
- ❖ **Występuje zaburzenie gospodarki węglowodanowej**

Wyrównanie metaboliczne uzyskiwane jest za pomocą insulinoterapii.

VIPoma

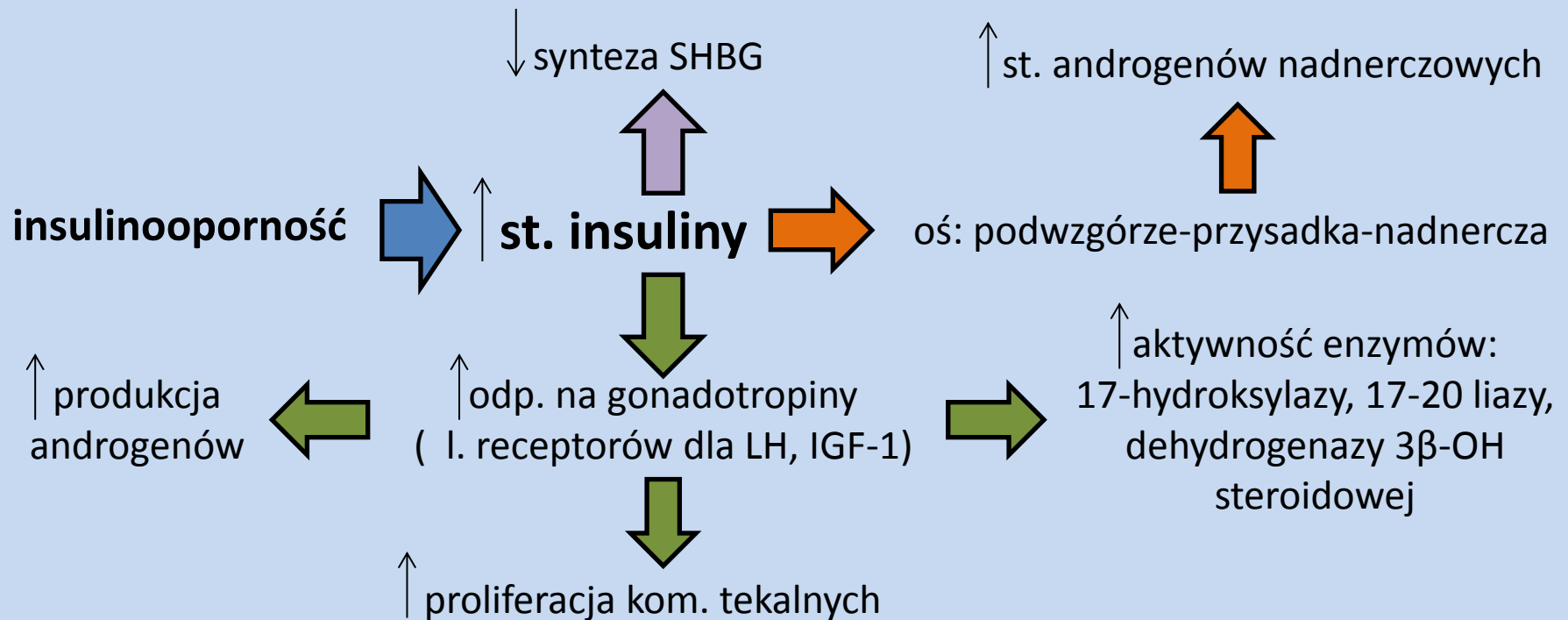
- ❖ ↑ Wydzielanie VIP
- ❖ Guz neuroendokryny trzustki, umiejscowiony najczęściej w jej ogonie
- ❖ Inne lokalizacje to m. in. : nadnercza, przestrzeń zaotrzewnowa, jelito cienkie
- ❖ Blisko połowa przypadków daje przerzuty, najczęściej do wątroby
- ❖ Dominujące objawy: obfite, wodniste biegunki, prowadzące do odwodnienia, hipokaliemii, hipochlorhydrii, z towarzyszącymi zaburzeniami rytmu serca, zasadowicą metaboliczną
- ❖ Inne objawy: hiperkalcemia, **upośledzona tolerancja glukozy, cukrzyca.**

Hiperglikemia → wtórnie do glikogenolitycznego działania VIP

Hipokaliemia → wpływ na insulinooporność

Zespół policystycznych jajników

- ❖ Występuje u 5 % kobiet w wieku rozrodczym
- ❖ U ok. 50 % pacjentek występuje insulinooporność i hiperinsulinemia
- ❖ Otyłość sprzyja występowaniu insulinooporności
- ❖ Charakter: postreceptorowy

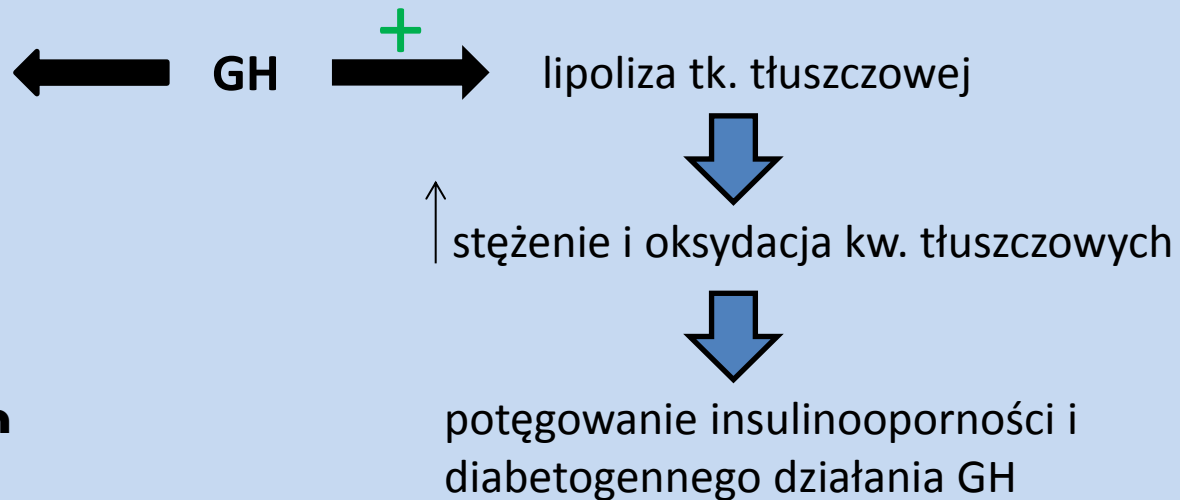
Prawdopodobne przyczyny patogenezy: podłoże genetyczne, m. in. gen receptora insuliny, gen substratu receptora insulinowego, gen VNTR.

Akromegalia

❖ ↑ GH

- ❖ Dochodzi do przerostu tkanek miękkich, powiększenia narządów wewnętrznych, nadciśnienia tętniczego, chorób sercowo – naczyniowych, zaburzeń w gospodarce węglowodanowej (cukrzyca – 13 – 30 % chorych, upośledzona tolerancja glukozy – 36 % chorych)
- ❖ Po wybiórczej adenomektomii, podaniu agonistów dopaminergicznych/somatostatyny – normalizacja st. GH, a także st. insuliny

zaburzenie działania insuliny na poziomie tkanek obwodowych i wątroby

✓ ↑ GH → ↑ cukrzyca

U podstaw ↓ hamowania produkcji glukozy przez wątrobę oraz ↓ hamowania zużycia glukozy w tkankach obwodowych - zaburzenie wytwarzania i działania przekaźnika II rz. receptora insulinowego. Liczba receptorów i powinowactwo do nich insuliny – bez zmian.

Hiperprolaktynemia

- ❖ ↑ st. prolaktyny
- ❖ Występują zaburzenia miesiączkowania u kobiet, a u mężczyzn mlekotok, impotencja, obniżenie libido
- ❖ Ze względu na podobieństwo strukturalne prolaktyny i GH, hiperprolaktynemii może towarzyszyć insulinooporność z zaburzeniami gospodarki węglowodanowej

Przyczyny:

- mechanizm *down-regulation* receptorów insulinowych
- ↑ st. WKT

Zespół metaboliczny

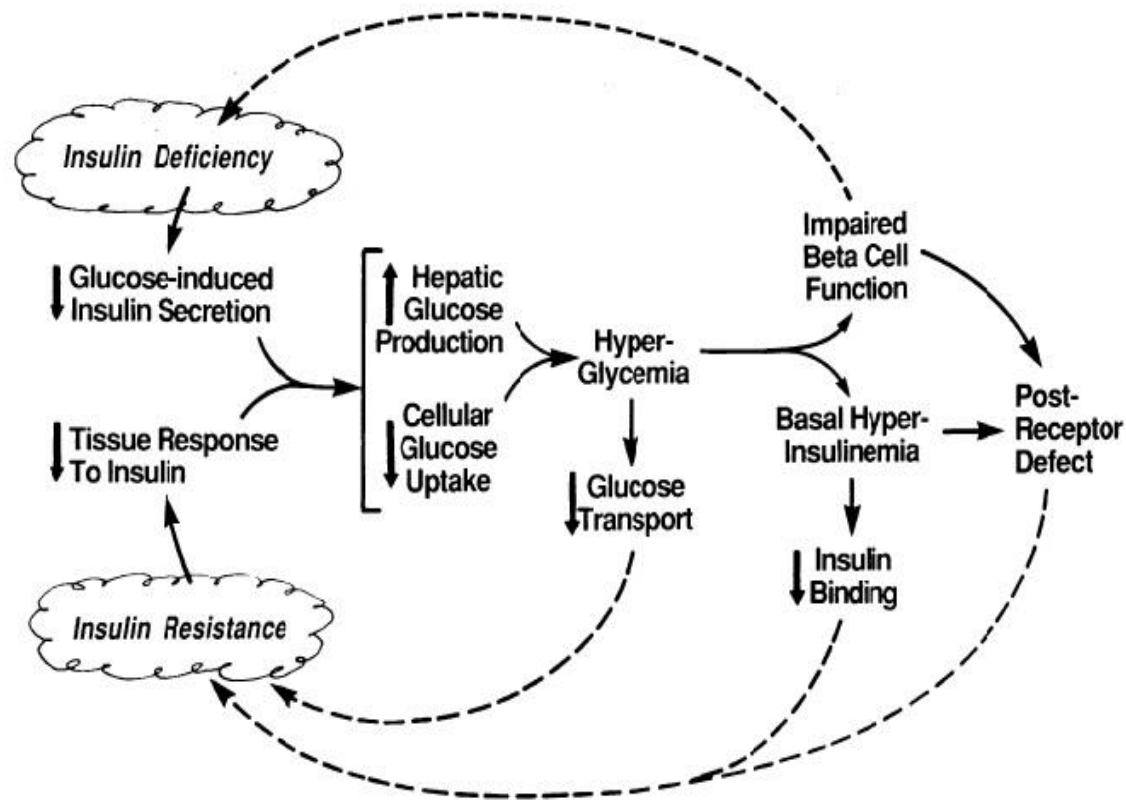
- ❖ Istotną rolę odgrywają czynniki: genetyczne i **środowiskowe**
  - Duże znaczenie ma polimorfizm genów związanych z jądrowymi receptorami PPAR γ
  - Geny kalpainy 10, rezystyny, transporterów glukozy w komórkach
  - **Brak aktywności fizycznej**
  - **Nieprawidłowe odżywianie skutkujące nadwagą, otyłością**
- ✓ Indukowana powyższymi czynnikami insulinooporność wynika głównie ze zmniejszonego zużycia glukozy przez komórki, co prowadzi do wzmożonej glukoneogenyzy wątrobie i hiperglikemii, a w końcu do kompensacyjnej hiperinsulinemii. Zaburzony zostaje stosunek insulina/proinsulina, na korzyść aterogenicznej proinsuliny. Sukcesywnie, stopniowemu uszkodzeniu podlegają komórki β trzustki, pojawia się jawna cukrzyca.

Cukrzyca typu 2

- Insulinooporność i zaburzenia czynności wydzielniczej komórek β trzustki
- Powstawaniu insulinooporności sprzyjają zarówno czynniki środowiskowe jak i predyspozycje genetyczne
- Insulinooporność narastająca wraz z wiekiem i przyrostem masy ciała jest czasowo związana z nadmierną sekrecją insuliny
- Po utracie zdolności kompensacyjnych komórek trzustki do hipersekrecji insuliny, rozwija się hiperglikemia
- **Nadmiar tkanki tłuszczowej** (szczególnie gromadzona centralnie – „typu brzuszego”) **jest przyczyną zaburzeń gospodarki lipidowej, dysregulacji metabolizmu glukozy**, nadciśnienia tętniczego, gotowości prozakrzepowej
- **↑ Tkanka tłuszczowa - ↑ lipoliza - ↑ uwalnianie WKT - ↑ gromadzenie TAG w kom.**
- Dysregulacja metabolizmu, wzmożona produkcja glukozy w wątrobie, gromadzenie lipidów w tkankach insulinowrażliwych

- ↓ Aktywacja AMPK
- ↑ Produkcja malonylo-CoA, ↓ β -oksydacja kw. Tłuszczowych
- ↑ Aktywacja PKC
- ↑ Synteza ceramidów
- Bezpośrednie hamowanie białka GLUT-4
- Adipocyty – uwalnianie licznych **cytokin** (IL-6, TNF- α) i **adipokin** (rezystyna, grelina, adiponektyna, wisfatyna)

Figure 8. Pathogenetic sequence of events leading to the development of type 2 diabetes. Note that whether the primary defect initiating the glucose intolerance resides in the β cell or in the peripheral tissues, development of insulin resistance will eventually ensue or become aggravated, respectively. By the time that overt fasting hyperglycemia (>140 mg/dL) develops, both impaired insulin secretion and severe insulin resistance are present. *Broken arrows* represent positive feedback loops, which result in self-perpetuation of primary defects. From DeFronzo. Diabetes 1988;37:667-87.

Utajona cukrzyca autoimmunologiczna dorosłych (LADA)

- ❖ Wykazuje cechy cukrzycy typu 1 i 2
- ❖ Pacjentów z cukrzycą tego typu charakteryzują 3 cechy:
  1. Wiek rozpoznania – najczęściej między 35 i 45 rokiem życia
  2. Insulinooporność
  3. Zmniejszone wydzielanie insuliny i obecność przeciwciał przeciwwyspowych oraz przeciwko dekarboksylazie kwasu glutaminowego

Niealkoholowe stłuszczenie wątroby

- W histopatologicznym badaniu stwierdza się wielkokropelkowe stłuszczenie hepatocytów związane z nagromadzeniem TAG
- Nagromadzenie substancji tłuszczowych w cytoplazmie ponad 5 % hepatocytów
- W patogenezie choroby kluczową rolę odgrywają:
  - ❑ Stres oksydacyjny (związany z ↑ ekspresji cytochromu P450; prowadzi do niealkoholowego stłuszczeniowego zapalenia wątroby, włóknienia tkanek)
  - ❑ Obwodowa insulinooporność
    - ❑ ↑ Lipoliza obwodowa
    - ❑ Hiperinsulinemia (↑ sekrecja insuliny, NIE: upośledzona degradacja)
    - ❑ ↑ Transport lipidów do wątroby
  - ❑ Upośledzona β -oksydacja lipidów w mitochondriach
  - ❑ Gromadzenie TAG w cytoplazmie!

Choroby układu sercowo-naczyniowego

- Zaburzenia funkcji śródbłonna naczyniowego
- Monocyty izolowane z krwi osób z insulinoopornością, wykazują zwiększone powinowactwo do śródbłonna naczyń, niezależnie od współwystępującego stężenia lipoprotein LDL
- Albuminuria
- ↑ Czynniki von Willebranda
- ↓ Synteza tlenku azotu (upośledzona funkcja rozkurczowa śródbłonna)
- ↑ IL-6
- ↑ CRP
- ↑ Aktywność endoteliny 1 (ekspresja genu)
- Proces zapalny
- Przerost i nadmierne obkurczanie mięśniówki gładkiej naczyń krwionośnych

insulinooporność

proces zapalny

* Nasilenie procesu zapalnego i pośredni udział w rozwoju miażdżycy, a wywołanie insulinooporności w przewlekłym stanie zapalnym toczącym się w tkance tłuszczowej

Ciężkie postaci insulinooporności,
związane z defektem receptora
dla insuliny

Insulinooporność typu A

Wykładniki fenotypowe / <i>Phenotype features</i>	Wykładniki biochemiczne / <i>Biochemical features</i>	Mechanizm molekularny / <i>Molecular mechanism</i>
<i>Insulinooporność typu A / Insulin resistance type A</i>		
<p>Dotyczy kobiet w młodszym wieku / <i>Affects younger women</i></p> <p>Hiperandrogenizm jajnikowy, zespół policystycznych jajników, wirylizacja, hirsutyzm / <i>Ovarian hyperandrogenism, polycystic ovary syndrome, virilisation, hirsutism</i></p> <p>Zaburzenia cyklu miesięczkowego oraz płodności / <i>Menstrual cycle and fertility disorders</i></p> <p>Rogowacenie ciemne skóry (<i>acanthosis nigricans</i>) / <i>Acanthosis nigricans</i></p> <p>Trądzik / <i>Acne</i></p>	<p>ciężka insulinooporność, cukrzyca / <i>severe insulin resistance, diabetes mellitus</i></p> <p>podwyższony poziom triglicerydów / <i>high level of triglycerides</i></p>	<p>mutacje w genie <i>INSR</i> kodującym receptor insuliny / <i>insulin receptor INSR gene mutations</i></p> <p>możliwe zaburzenia w działaniu insuliny na komórki docelowe / <i>target-cell defects in insulin action are also possible</i></p>

Zespół Rabsona-Mendenhalla

Wykładniki fenotypowe / <i>Phenotype features</i>	Wykładniki biochemiczne / <i>Biochemical features</i>	Mechanizm molekularny / <i>Molecular mechanism</i>
Zespół Rabsona-Mendenhalla / <i>Rabson-Mendenhall Syndrome</i>		
Objawy podobne do Insulinooporności typu A <i>Insulinresistance type A features</i>	insulinooporność / <i>insulin resistance</i>	mutacje w genie <i>INSR</i> kodującym receptor insuliny (dziedziczenie autosomalne recesywne) / <i>insulin receptor INSR gene mutations (autosomal recessive inheritance)</i>
Zaburzenia rozwoju fizycznego, dysmorficzne cechy twarzy: duże uszy, charakterystyczny kształt ust, prognatyczna szczęka <i>Physical development disorders, facial dysmorphic features: large ears, characteristic lips' shape, prognatic jaw</i>	hipoglikemia na czczo, poposiłkowa hiperglikemia / <i>fasting hypoglycemia, postprandial hyperglycemia</i>	możliwe zaburzenia w działaniu insuliny na komórki docelowe oraz inne zaburzenia <i>target-cell defects in insulin action and other defects are also possible</i>
Zmiany w uzębieniu (dysplazja, przedwczesne uzębienie) <i>Dental disorders (dysplasia, precocious dentition)</i>	hiperinsulinemia i utrzymująca się hiperglikemia / <i>hyperinsulinemia and persistent hyperglycemia</i>	
Opóźnione wzrastanie / <i>Growth retardation</i>	kwasica ketonowa / <i>diabetic ketoacidosis</i>	
Nadmierne owłosienie ciała / <i>Hypertrichosis</i>		
Zgrubienie i rogowacenie ciemne skóry (<i>acanthosis nigricans</i>) / <i>Acanthosis nigricans</i>	zaburzenia wydzielania melatoniny / <i>melatonin secretion changes</i>	
Przyśpieszone dojrzewanie płciowe, torbielowatość jajników, wirylicacja, hirsutyzm / <i>Precocious puberty, polycystic ovaries, virilisation, hirsutism</i>	podwyższony poziom enzymów wątrobowych <i>elevated level of liver enzymes</i>	
Przerost przysadki, hiperplazja szyszynki / <i>Pituitary hypertrophy, pineal hyperplasia</i>	obniżone stężenie IGF-1, IGF-2, IGFBP-3, ALS <i>lowered level of IGF-1, IGF-2, IGFBP-3, ALS</i>	
Nieprawidłowości w budowie i funkcjonowaniu nerek / <i>Renal disorders and malfunction</i>	nieprawidłowości w odpowiedzi na hormon wzrostu / <i>abnormal growth hormone response</i>	
Śmierć w pierwszej lub drugiej dekadzie życia w wyniku postępującej kwasicy ketonowej / <i>Death in the first or second decade of life due to the developing diabetic ketoacidosis</i>		

Zespół Donohue'a

Wykładniki fenotypowe / <i>Phenotype features</i>	Wykładniki biochemiczne / <i>Biochemical features</i>	Mechanizm molekularny / <i>Molecular mechanism</i>
Zespół Donohue'a (leprechaunizm, krasnoludkowatość) / <i>Donohue Syndrome (leprechaunism)</i>		
Zaburzenia rozwoju wewnątrzmacicznego / <i>Intrauterine growth retardation</i>	najcięższa postać insulinooporności / <i>the most severe form of insulin resistance</i>	mutacje w genie INSR kodującym receptor insuliny (dziedziczenie autosomalne recesywne) / <i>insulin receptor INSR gene mutations (autosomal recessive inheritance)</i>
Niska masa urodzeniowa / <i>Low birth weight</i>	hiperinsulinemia, hiperglikemia / <i>hyperinsulinemia, hyperglycemia</i>	
Opóźnione wzrastanie w okresie pozamacicznym / <i>Postnatal growth retardation</i>	brak kwasicy ketonowej / <i>lack of diabetic ketoacidosis</i>	niewykluczone mutacje w innych genach receptorów dla czynników wzrostu lub kodujących białka zaangażowane w procesy transdukcji sygnałów wspólnych szlaków metabolicznych, w których te czynniki uczestniczą / <i>mutations in other genes encoding for growth factors receptors or signal transduction proteins of common pathways in which growth factors also contributes are also possible</i>
Przerost mięśnia sercowego, wątroby, śledziony, jajników / <i>Cardiomyopathy, liver, spleen and ovaries hypertrophy</i>		
Upośledzenie umysłowe / <i>Mental retardation</i>		
Rysy twarzy przypominające elfa / <i>Elf-like face features</i>		
Nadmierne owłosienie ciała / <i>Hypertrichosis</i>		
Zanik tkanki tłuszczowej / <i>Depletion of adipose tissue</i>		
Powiększone męskie narządy płciowe / <i>Sexual organs enlargement</i>		
Śmierć w pierwszych latach życia w okresie niemowlęcym i wczesnym dzieciństwie / <i>Death in the first several years of life during infancy and in the early childhood</i>		

Metody badań insulinooporności

Metody bezpośrednie:

1. Metoda klamry metabolicznej
2. Test tolerancji insuliny
3. Test supresji insuliny endogennej

Metody pośrednie:

1. Współczynnik insulinemia/ glikemia
2. Wskaźnik HOMA-IR
3. Wskaźnik QUICKI
4. Wskaźnik Matsudy
5. Dożylny test tolerancji glukozy
6. Podwójny test dożylnego obciążenia glukozą
7. Metoda Bergmana

Metoda klamry metabolicznej

Dokładne i powtarzalne badanie, „złoty standard” w oznaczaniu insulinooporności”.

Zasadą tej metody jest oznaczenie ilości glukozy, jaka musi być podana pacjentowi, aby utrzymać stałą wartość glikemii w trakcie 120-minutowego wlewu insuliny.

Test obejmuje: zmienny wlew dożylny 20% glukozy, stały dożylny wlew insuliny, pomiar glikemii co 5 minut w arterializowanej krwi żyłnej oraz ocenę zmian w dawce glukozy potrzebnej do utrzymania glikemii na stałym poziomie w stosunku do stałych ilości podawanej insuliny.

Wielkość wychwyty glukozy przez komórki organizmu w jednostce czasu określa się jako wartość M (mg/kg/min lub mmol/kg/min).

Test tolerancji insuliny

Służy do oceny insulinowrażliwości na podstawie reakcji na podaną insulinę.

W niektórych sytuacjach można oczekiwać zwiększonej wrażliwości na podaną insulinę, np. w przypadku występowania u pacjenta zaburzeń związanych z wydzielaniem hormonów antagonistycznych względem insuliny.

Test niesie ze sobą ryzyko hipoglikemii, stąd wskazane jest przeprowadzenie go we wstępnej ocenie insulinowrażliwości.

Test supresji insuliny endogennej

W teście tym blokuje się wydzielanie insuliny przez podawanie adrenaliny i propranololu. U osób z insulinoopornością glikemia osiąga wyższe wartości.

Wyniki testu mogą być zafałszowane przy wysokich wartościach glikemii, ze względu na wydalanie glukozy przez nerki, a podczas przeprowadzania testu mogą wystąpić zaburzenia rytmu serca. Celem uniknięcia tych powikłań możliwe jest zastosowanie somatostatyny, aby zablokować wydzielanie insuliny endogennej.

Współczynnik insulinemia/glikemia

Obliczany jest jako iloraz stężenia insuliny (mj./l) i glukozy we krwi (mg/dl).

Wynik $> 0,3$ – oznacza insulinooporność.

Współczynnik ten można zastosować zarówno w warunkach podstawowych, jak i podczas doustnego testu tolerancji glukozy.

Ograniczeniem tej metody jest zaburzenie wydzielania insuliny endogennej.

Wskaźnik HOMA-IR

(Homeostasis Model Assessment)

Jest to model matematyczny, który oblicza się według wzoru:

$$R = \text{insulinemia na czczo (mU/ml)} \times \text{glikemia na czczo (mmol/l)} / 22,5$$

Umożliwia on ocenę wskaźnika R w warunkach podstawowych.

Wartość $R > 0,91 \pm 0,38$ – wskazuje na insulinooporność

Wskaźnik QUICKI

(Quantitative Insulin Sensitivity Check Index)

Wskaźnik ten oblicza się według wzoru:

$1/(\log \text{ insulinemii na czczo } (\mu\text{U/ml}) + \log \text{ glikemii na czczo } (\text{mmol/l}))$

Wynik $< 0,34$ świadczy o insulinooporności

Wskaźnik Matsudy

Wskaźnik ten wyrażony jest wzorem:

$100000 / \sqrt{\text{insulinemia na czczo (mU/ml)} \times \text{glikemia na czczo (mg/dl)} \times \text{średnia wartość glikemii w OGTT} \times \text{średnia wartość insulinemii w OGTT}}$

O insulinooporności świadczyć może wskaźnik $< 7,3$

*OGTT – *oral glucose tolerance test*

Dożylny test tolerancji glukozy

W teście tym wyznacza się współczynnik tkankowej asymilacji glukozy K, wyrażający odsetek glukozy, która w ciągu 1 minuty zniknie z przestrzeni pozakomórkowej.

Test przeprowadza się, podając glukozę w dawce 0,33 g/kg w szybkim wlewie oraz mierząc stężenie glukozy: przed rozpoczęciem testu oraz co 10 minut w pierwszej godzinie testu.

Wartość K u osób z prawidłową tolerancją glukozy wynosi: 1,5-2,5

Wartość $< 1,5$ przy jednoczesnym prawidłowym/podwyższonym stężeniu insuliny w osoczu przemawia za insulinoopornością.

Podwójny test dożylnego obciążenia glukozą

W tym teście wyznacza się współczynnik asymilacji tkankowej K. W tym celu podaje się dożylnie glukozę w dawce 0,33 g/kg mc. oraz powtarza się podawanie glukozy w tej samej dawce łącznie z insuliną (0,1 j./kg mc.).

Różnica między wartościami K będzie dostarczać informacji na temat działania insuliny egzogennej.

Metoda Bergmana

W tej metodzie osoba badana otrzymuje glukozę dożylnie, w dawce 0,3 g/kg mc. Następnie, po upływie 20 minut podajemy dożylnie tolbutamid. Dawkę tolbutamidu dostosowuje się do wskaźnika masy ciała. W ciągu 3 godzin testu dokonujemy 26 oznaczeń insulinemii i glikemii we krwi żyłnej.

Na podstawie otrzymanych wyników oraz modelu zaproponowanego przez Bergmana wyznacza się współczynnik wrażliwości tkanek na insulinę.

Podsumowanie

- ✓ Otyłość, cukrzyca typu 2
- ✓ Zwiększona aktywność antagonistów insuliny (endokrynopatie)
- ✓ Defekty genetyczne, molekularne podłoże powstawania insulinooporności, badania naukowe

Piśmiennictwo

- Bańkowski E.: *Biochemia*, Wrocław 2009
- Konturek S.: *Fizjologia człowieka*, Warszawa 2007
- Sawicki W.: *Histologia*, Warszawa 2009
- Bar-Andziak E., Dąbrowska Marta, Szydlarska D.: *Adiponektyna a insulinooporność i miażdżyca. Endokrynologia, Otyłość i Zaburzenia Przemiany Materii 2011, tom 7, nr 3. 186-191*
- Pupek-Musialik, Szulińska M.: *Rezystyna – rola w rozwoju insulinooporności – fakty i kontrowersje.* <http://www.nt.viamedica.pl>
- Kwiecińska D., Zdrojewicz Z.: *Rezystyna – nowy hormon tkanki tłuszczowej. Adv. Clin. Exp. Med. 2003, 12, 5, 665-668*
- Gogga P, Karbowska J., Meissner W.: *Rola leptyny w regulacji metabolizmu lipidów i węglowodanów. Postępy Hig. Med. Dosw. (online), 2011; 65: 255-262*
- Płatek A., Szymański F.: *Wisfatyna – wróg czy przyjaciel? Polski Przegląd kardiologiczny 2012, 14(3): 209-212*
- Kemonia H., Matowicka-Karna J., Polińska B.: *Rola greliny w organizmie. Postępy Hig. Med. Dosw. (online), 2011; 65: 1-7*
- Grzełkowska-Kowalczyk K., Wieteska-Skrzeczyńska W.: *Molekularne mechanizmy insulinooporności – ich znaczenie w powstawaniu cukrzycy typu 2.*
- Niedziela M, Rojek A.: *Defekt receptora insuliny jako przyczyna zespołu Rabsona-Mendenhalla i innych rzadkich postaci insulinooporności. Pediatric Endocrinology, Diabetes and Metabolism 2010, 16, 3, 205-212*
- Grzesiuk W., Szydlarska D.: *Insulinooporność w endokrynopatiach. Endokrynologia, Otyłość i Zaburzenia Przemiany Materii 2008, tom 5, nr 1, s. 38-44*
- Wańkowicz Z., Wesołowski P.: *Insulinooporność – metody rozpoznawania i następstwa kliniczne. Nefrol. Dial. Pol. 2011, 15, 243-246*
- Mandeep Bajaj, Ralph DeFronzo: *Metabolic and molecular basis of insulin resistance. J Nucl Cardiol 2003; 10: 311-23*

Pytania?

Dziękuję za uwagę!

